

ELEMENTE PENTRU CONFIGURAREA UNEI TEOLOGII A TIMPULUI HRISTOLOGIC ÎN NOUL TESTAMENT

Pr. Asist. Dr. Ioan Valentin ISTRATI

Pentru a distinge și articula teologia istoriei și sensul eternității în revelația plenară a Noului Testament, trebuie să analizăm contextul cultural și religios al societății iudaice din vremea Mântuitorului și să vedem cum noțiunile temporale fundamentale converg spre o înțelegere a timpului și a eternității care se unesc în Hristos, Dumnezeu Om. Teologul Georgios Mantzaridis afirmă că „Dumnezeu Cel fără de timp despică timpul și istoria prin venirea Sa în lume și întemeiază o eră cu totul nouă”¹. De altfel, timpul nu poate fi înțeles prin sine însuși, ci doar prin cauza sa eternă, adică prin Dumnezeu.

Substratul lingvistic și semantic al cuvintelor Evangheliei este unul paradoxal, metaforic și simbolic, așadar, el trebuie interpretat în perspectiva moștenirii culturale a religiei iudaice și a revelației veterotestamentare prezente și Lege și prooroci. Teologia nou-testamentară a timpului se întregește în viziunea Sf. Ioan Teologul, care afirmă fundamentul euharistic și liturgic al creației desprins din înseși cuvintele lui Dumnezeu-Cuvântul. Apoi, teologia paulină, care extrage profunzimea terminologiei eleniste și le articulează pe linia-ritatea și verticalitatea mentalității iudaice despre timp, va deschide perspectivele ulterioare ale teologiei mistice patristice.

Valoarea timpului este dată, așadar, nu de vremelnicia creaturilor care subzistă în el, ci în intervenția lui Dumnezeu în timp, în planul Lui veșnic de mântuire a lumii și în perseverența iubirii Sale eterne față de creaturi. Această statornicie a fost numită în Sfânta Scriptură „credincioșie” sau „adevăr – αλήθεια – Psalm 142, 1), pentru că ea este lumina veșniciei în sânul vremelnicii temporale: dorul neschimbător al lui Dumnezeu pentru făptura pe care a zidit-o.

¹ Prof. Georgios Mantzaridis, *Hristos și timpul*, în „Revista Teologică”, V, 1995, p. 88.

Toate personalitățile Vechiului Testament sunt tipuri ale lui Hristos: Adam, Abel, Noe, Enoh, Melchisedec, Avraam, Isaac, Iacov, Iosif, David, Solomon etc. Parțialitatea ontologică a acestor strămoși ai lui Hristos este icoana plinătății Fiului lui Dumnezeu, așa cum parțialitatea ontologică a timpului este o icoană a plinătății veșniciei lui Dumnezeu. Toată credințioșia – ca semn a ceea ce este necător – și toată curăția umanității s-au concentrat în persoana Maicii Domnului. Hristos a venit în lume atunci când o persoană a putut să îi dea ființă din trupul ei înmiresmat de feciorie și credință. Istoria lumii este de fapt progresivitatea ontologică a umanității în așteptarea Celui ce dorește să se nască din om, să primească umanitatea mai presus de fire și să inaugureze eonul veșniciei.

1. Creatio continua

Conceptul de creație permanentă este prezent în Vechiul Testament, dar într-o aură mesianică și ascunsă în care nedesăvârșirea revelației însemna o așteptare și un dor de cele depline. Lucrarea lui Dumnezeu în lume ca lumină a temporalității era obiectul rugăciunii lui Israel, conștient de mulțimea de daruri primite de la Cel veșnic: „O, Doamne, ascultă! O, Doamne, iartă! O, Doamne, ia aminte și lucrează!” (Daniel 9, 19). Lucrarea divină era rodul invocației liturgice și profetice a poporului ales. Această lucrare se arată prin minuni și semne, dar și prin prezența divină în inima omului ca pecete a veșniciei lui în unire cu necreatul: „Dumnezeu cu tunetul Său săvârșește minuni, El face lucruri mari pe care noi nu putem să le pricepem. Pe fiecare om El pune a Sa pecete – κατασφραγίζει – pentru ca toți oamenii să recunoască puterea Lui” (Iov 37, 5 și 7).

Venirea lui Hristos este și începutul unui mod (τρόπος) nou și plinar al prezenței lui Dumnezeu în oameni. El este prezent și lucrător ca om în Hristos și devine principiul umanității lor desăvârșite și transfigurate în Biserică. Un Om nou – Hristos este modelul veșnic al umanității eclesiale. Lucrarea lui Dumnezeu în lume nu mai este mediată de exterioritatea materiei și a naturii, ci devine interioritatea absolută a umanității. Opera de vindecare a umanității de către Hristos este o permanență a temporalității create care devine mediul limitat al iubirii nelimitate a lui Dumnezeu. Timpul devine pricină de veșnicie a fapturilor, iar secvențialitatea materiei devine o metaforă a deplinătății eshatonului: „Tatăl Meu până acum

lucrează; și Eu lucrez” (Ioan 5, 17). *Prezența lui Dumnezeu ca lucrare de înviere a lumii* din robia morții asumate prin fuga de ființă a persoanelor umane² devine temeiul existenței lumii și a susținerii ei din neant de iubirea nesfârșită a lui Dumnezeu: „Adevărat, adevărat zic vouă: Fiul nu poate să facă nimic de la Sine, dacă nu va vedea pe Tatăl făcând; căci cele ce face Acela, acestea le face și Fiul întocmai. Că Tatăl iubește pe Fiul și-I arată toate câte face El, și lucruri mai mari decât acestea va arăta Lui, ca voi să vă mirați. Căci, după cum Tatăl scoală pe cei morți și le dă viață, tot așa și Fiul dă viață celor ce voiește” (Ioan 5, 19-21).

Lucrarea divină este expresia firească a iubirii divine care susține în existență întreaga creație: „Și știm că Dumnezeu toate le lucrează spre binele celor ce iubesc pe Dumnezeu, al celor care sunt chemați după voia Lui” (Romani 8, 28). Ținta acestei lucrări ferice și continue în timp este unirea veșnică a omului și a cosmosului umanizat în sine cu Dumnezeu: „Făcându-ne cunoscută taina voii Sale, după buna Lui socotință, astfel cum hotărâse în Sine mai înainte, spre iconomia plinirii vremilor, ca toate să fie iarăși unite în Hristos, cele din ceruri și cele de pe pământ – toate întru El, întru Care și moștenire am primit, rânduiri fiind mai înainte – după rânduiala Celui ce toate le lucrează, potrivit sfatului voii Sale” (Efeseni 1, 9-11). Această lucrare îmbrățișează și plinește libertatea umană care devine vector al îndumnezeirii prin har: „Căci Dumnezeu este Cel ce lucrează în voi și ca să voiiți și ca să săvârșiți, după a Lui bunăvoință” (Filipeni 2, 13).

Această prezență lucrătoare a lui Dumnezeu în creație este Cuvântul lui Dumnezeu, Logosul veșnic Care umanizează lumea și îl îndumnezeiește pe om în lucrarea tainică de transfigurare a cosmosului în Biserică a slavei necreate: „De aceea și noi mulțumim lui Dumnezeu neîncetat, că luând voi cuvântul ascultării de Dumnezeu de la noi, nu l-ați primit ca pe un cuvânt al oamenilor, ci, așa precum este într-adevăr, ca pe un cuvânt al lui Dumnezeu, care și lucrează întru voi, cei ce credeți” (I Tesaloniceni 2, 13).

Puterea și cuprinderea Logosului în viața lumii este o permanență care îmbrățișează interioritatea și exterioritatea absolută a

² Ioannis E. Anastasiou, *Temps et eschatologie chez les Pères grecs, în Temps et eschatologie, Données bibliques et problematiques contemporaines*, Editions du Cerf, Paris, 1993, pp. 92-93: „infernul este absență a lui Dumnezeu și incapacitate a păcătoșilor de a simți prezența și iubirea lui Dumnezeu, sau energia necreată și luminoasă a lui Dumnezeu”.

tuturor (universul mare și cel mic), atingând „despărțitura – μερτισμός” dintre cele spirituale și cele materiale (cf. Evrei 4, 12). Acest hotar dintre materie și spirit este abisul tainic al iubirii și poarta spiritualizării temporale a materiei. Frontiera dintre spiritual și material este un orizont de lumină în care harul necreat, deci veșnic al lui Dumnezeu, lumina neînserată a iubirii Sale se unește cu lumina creată în prima zi, care este substratul existenței materiei. Interesant este faptul că apostolul vorbește și despre hotarul dintre încheieturi (αρμών) și măduvă (μυελων), adică de locul unde materia (osul) crește după un program interior de extensie a creației în iubirea lui Dumnezeu. Creșterea organismelor vii este, așadar, o binecuvântare de la Dumnezeu de a se plini vocația lor logică (adică de plinire a logosului lor). Cuvântul permanent creator este lumina critică (κριτικός φως) a universului, criteriul judecării și dorul ei interior după desăvârșire: „Căci Cuvântul lui Dumnezeu e viu și lucrător și mai ascuțit decât orice sabie cu două tăișuri și pătrunde până la despărțitura sufletului și duhului, dintre încheieturi și măduvă, și destoinic este să judece simțirile și cugetările inimii și nu este nici o făptură ascunsă înaintea Lui, ci toate sunt goale și descoperite, pentru ochii Celui în fața Căruia noi vom da socoteală” (Evrei 4, 12-13).

Dumnezeu este lucrător nu numai în această lume, ci este Maestrul, Arhitectul și Lucrătorul Împărăției veacului viitor: „Căci aștepta cetatea cu temelii puternice, al cărei meșter (magistru) și lucrător este Dumnezeu – τεχνίτης και δημιουργός ο Θεός” (Evrei 11, 10). După cum Duhul Sfânt este Arhitectul Bisericii pământești, El este și Arhitectul Bisericii veșnice din ceruri în care lumea va intra ca într-o Liturghie veșnică.

2. „Ceasul (ora) lui Hristos”

Evangelhiile vorbesc frecvent *ex ore Christi* despre „ceasul” Domnului. În această expresie sunt cuprinse mai multe sensuri revelatoare pentru conturarea unei teologii noutestamentare a timpului. Conștiința providenței divine care ține lumea se manifestă pregnant în cuvintele lui Hristos, Cel care face voia Tatălui ceresc. Iconomia lui Dumnezeu are un sens veșnic, iar succesiunea momentelor mântuirii răspunde unei inteligibilități creatoare, care confirmă viziunile profeților – „ca să se împlinescă cuvântul care zice” (Matei 1, 22; 2, 15; 2, 23; 4, 14; 8, 17 etc.) – și creează un fundament viitorului lumii. Evenimentele mântuitoare sunt realizarea planului etern

de unire a omului cu Dumnezeu, ele nefiind simple ocurențe temporale, ci fiind unite cu veșnicia Fiului lui Dumnezeu care le săvârșește.

În viața istoriei, de fapt, evenimentele cu adevărat esențiale sunt arătările lui Dumnezeu, teofaniile. De aceea, Biserica accesează realitatea acestor evenimente mântuitoare mereu, ele devin permanența harică a iubirii răstignite și înviate a lui Hristos. De aceea, teologia patristică va elabora o întreagă hermeneutică tipologică, în care istoria are sens veșnic, iar „rațiunile timpului sunt în Dumnezeu” (Sf. Maxim Mărturisitorul³). Ceasul (ora), ziua și clipa sunt așadar resorturi ale realizării, desfășurării în timp a iubirii lui Dumnezeu pentru creație. De asemenea, ceasul lui Hristos are valoare eshatologică pentru că evenimentele vieții pe pământ a Domnului sunt criteriile de valorizare și de judecată a umanității. Botezul, Transfigurarea, Răstignirea, Moartea, Învierea, Înălțarea lui Hristos sunt permanențe ale prezenței Sale sacramentale în noi și paradigme ale vieții personale a omului în Biserică.

Ceasul lui Hristos (adică timpul jertfei Sale) devine astfel poarta spre veșnicie deschisă tuturor oamenilor. Învierea lui Hristos este nu numai premisa, ci și poarta învierii tuturor oamenilor din robia păcatului și a învierii lor cu trupul la sfârșirea lumii. Dumnezeu Cuvântul nu este numai „Începătorul (Născătorul) frumuseții” – του κάλλους γενεσιάρχης (Înțelepciunea lui Solomon 13, 3), ci și „Începător al vieții” – αρχηγὸν της ζωης, așa cum Îl numește, inspirat de Duhul Sfânt, Sf. Apostol Petru (Fapte 3, 15). Prin moartea și Învierea Sa, Hristos este „Începătorul mântuirii” oamenilor, pentru că în El se realizează deschiderea oamenilor către Dumnezeu: „Căci ducând pe mulți fii la mărire, I se cădea Aceluia, pentru Care sunt toate și prin Care sunt toate, ca să desăvârșească prin pătimire pe Începătorul mântuirii lor – τὸν αρχηγὸν της σωτηρίας” (Evrei 2, 10).

Această realitatea hristologică dinamică a fost exprimată de Mântuitorul Hristos atunci când a zis: „Eu sunt ușa: de va intra cineva prin Mine, se va mântui; și va intra și va ieși și pășune va afla” (Ioan 10, 9). Hristos este deci și ușa timpului spre veșnicie. În El, timpul se impregnează (în sensul etimologic al cuvântului) de veșnicie, adică poartă în pânțele semințele Învierii. Fiecare clipă devine în Hristos poartă spre iubirea treimică, resort de înălțare spirituală spre

³ Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București 1997, p.125.

limanul lin al vieții eterne. Istoria devine hristologică pentru că urmează acum destinul sfânt al Fiului lui Dumnezeu, asumând Crucea durerilor pentru a aștepta Învierea. Istoria este cruciformă din momentul în care Dumnezeu a luat Crucea lumii pe umerii Săi. Lumea devine astfel *răscruce dintre moarte și viață, spațiu al libertății absolute în care durerea și moartea sunt umplute de lumina și de credința în Hristos Cel înviat*. „Cu ochii ațintiți asupra lui Iisus, *Începătorul și Pliniitorul credinței* – εις τὸν τῆς πίστεως ἀρχηγὸν καὶ τελειώτην, Care, pentru bucuria pusă înainte-I, a suferit crucea, n-a ținut seama de ocară ei și a șezut de-a dreapta Tronului lui Dumnezeu” (Evrei 12, 2). Slava cerească este așadar rodirea Crucii în veșnicie, iar Crucea este sămânța Învierii. Din această perspectivă timpul durerii umane este o Cruce a umanității, iar Hristos Cel răstignit este structura de rezistență (veșnică) a universului, punctul de sprijin al cosmosului în Care își găsește odihna și vocația toată mișcarea celor create. Hristos este Crucea universului și Crucea timpului pentru că în El, rațiunile timpului arată vocația de veșnicie a făpturii create din nimic, sfârșitul fără de sfârșit ale celor care au ieșit din neființă. De altfel, Crucea asumă în sine vocația de unificare a elementelor creației, ea fiind „arbore al vieții, creație și generare, uniune a contrariilor, întâlnire a timpului cu spațiul, a cerului cu pământul”⁴.

Lexemul „ceas” poate spune multe despre valoarea restauratoare a timpului hristologic. Ora este măsura vindecării umanității. După ce Hristos rostește cuvintele vieții asupra celor bolnavi, Evanghelia adaugă: „și s-a tămăduit în ceasul acela” (Matei 8, 13; 9, 22; 15, 28; 17, 18 etc.). Ceasul sugerează simultaneitatea lucrării harului vindecător cu porunca vindecării. Minunile lui Hristos vindecă și restaurează umanitatea (trup și suflet) și cosmosul întreg, iar temporalitatea hristologică devine o temporalitate a vindecării, a urcșului spiritual.

A doua semnificație a „ceasului” este momentul Jertfei lui Hristos pentru păcatele lumii. Întreaga istorie gravitează ontologic în jurul acestui moment, pentru că el este izvorul de sens al tuturor vieților umane și al întregului univers. De aceea Evangheliștii descriu cu realism duhovnicesc succesiunea momentelor mântuitoare, primind prin Duhul Sfânt conștiința accesibilității liturgice a acestor momente în Biserică. Răstignirea, moartea și Învierea lui Hristos

⁴Nadia Julien, *Dictionnaire des Symboles*, Marabout, Allier, 1989, p. 95.

deschid istoriei și cosmosului o perspectivă veșnică, iar ele sunt temeul celebrării liturgice a Ecclesiei: „Iată s-a apropiat ceasul și Fiul Omului va fi dat în mâinile păcătoșilor” (Matei 26, 45), „Și când a fost ceasul, S-a așezat la masă, și apostolii împreună cu El” (Luca 22, 14), „Deci căutau să-L prindă, dar nimeni n-a pus mâna pe El, pentru că nu venise încă ceasul Lui” (Luca 7, 30), „Și mergând puțin mai înainte, a căzut cu fața la pământ și Se ruga, ca, de este cu putință, să treacă de la El ceasul (acesta)” (Marcu 14, 35).

Ceasul morții din iubire pentru oameni este ceasul suferinței extreme, a durerii fără de hotar pe care o simte omul care-l părăsește pe Dumnezeu – Viața tuturor. Hristos spune „Întristat este sufletul Meu până la moarte. Rămâneți aici și privegheați împreună cu Mine” (Matei 26, 38), arătând deopotrivă extensia temporală a durerii jertfelnice, dar și intensitatea acestei dureri ca premisă perpetuă a privegheii Bisericii: „Acum sufletul Meu e tulburat, și ce voi zice? Părinte, izbăvește-Mă, de ceasul acesta. Dar pentru aceasta am venit în ceasul acesta” (Ioan 12, 27). „Viața lui Hristos își atinge punctul culminant în moarte”, afirmă teologul G. Mantzaridis⁵, tocmai pentru că prin moarte Hristos umple tot universul cu iubirea Sa veșnică. Nimic și nimeni nu mai poate invoca întunericul, neputința sau neștiința: „De nu aș fi făcut între ei lucruri pe care nimeni altul nu le-a făcut, păcat nu ar avea” (Ioan 15, 24). Ascultarea față de Tatăl și iubirea infinită față de creaturile finite L-au făcut pe Hristos să treacă prin moarte ca prin supremul test al iubirii față de Tatăl și față de lume. Acesta este sensul expresiei „Σάβηροισι-σ-α – Τετέλειστοι”, pe care Hristos muribund o șoptește Tatălui înainte de a-Și încredința duhul în mâinile Lui (cf. Ioan 19, 30), adică acela de împlinire a istoriei în Sine și a misiunii Sale în istorie.

Aceste extrase din Evangheliile conturează viziunea providențială a Evangheliei pentru care creația are un ritm și o ordine care aduc mărturie de Creatorul ei. Ceasul prinderii lui Iisus este îngăduit de Dumnezeu ca o măsură a nemăsuratei Sale smerenii, clipa în care timpul căderii omului se unește cu eternitatea iubirii jertfelnice a Fiului: „În toate zilele fiind cu voi în templu, n-ați întins mâinile asupra Mea. Dar acesta este ceasul vostru și stăpânirea întunericului” (Luca 22, 53).

Iar ceasul morții Sale este însoțit de o adevărată răzvrătire a naturii împotriva umanității omorătoare de Dumnezeu și de o evidență

⁵ G. Mantzaridis, *op. cit.*, p. 91.

a compătimirii întregului univers („soarele s-a întunecat” Luca 23, 45 și „pământul s-a clătinat”) cu Logosul întrupat. Natura suferă și plânge împreună cu Dumnezeu, vădindu-și apartenența ei la ordinea ascultătoare a Cuvântului. Aceste semne văzute ale durerii nevăzute a materiei pentru robia omului sunt un adevărat cutremur al ființei în fața morții lui Dumnezeu. Smerenia lui Dumnezeu este infinită pentru că El umple de iubirea Sa tot universul, chiar și iadul lipsei de El. Dumnezeu îi iubește infinit și pe cei ce-L refuză, fără a forța în vreun fel libertatea lor. Iar dacă libertatea lor veșnică Îl refuză etern, atunci Dumnezeu îngăduie iadul lipsei de Sine, ca respect deplin față de libertatea oamenilor.

Un pasaj scripturistic revelator pentru o teologie a timpului hristologic este cel din Evanghelia lui Matei, privitor la moartea Domnului: „Iar Iisus, strigând iarăși cu glas mare, Și-a dat duhul. Și iată, catapeteasma templului s-a sfâșiat în două, de sus până jos, și pământul s-a cutremurat și pietrele s-au despicat, mormintele s-au deschis și multe trupuri ale sfinților adormiți s-au sculat. Și ieșind din morminte, după învierea Lui, au intrat în cetatea sfântă și s-au arătat multora” (Matei 27, 50-53). Cuvintele Evangheliei arată că prin moartea și Învierea lui Hristos o falie ontologică s-a căscat între blestemul păcatului originar și vocația de nemurire a omului. Prin această falie, deschisă de moartea cu trupul a Fiului lui Dumnezeu, au înviat și sfinții „care din veac au bineplăcut”⁶ Domnului. Hristos Se pogoară la iad și sfărâmă porțile morții veșnice, iar o dată cu ridicarea Sa din iad, îi trage afară pe toți „sfinții adormiți” (Matei 27, 52), care fără voia lor au fost osândiți. Aceștia, după mărturia lui Matei, intră în sfânta cetate și se arată multora. Teologia patristică interpretează alegoric și duhovnicește intrarea lor în sfânta cetate, adică în Ierusalimul cel spiritual al iubirii lui Dumnezeu. Ceea ce este esențial pentru scopul studiului de față este faptul că vocația de nemurire a umanității s-a realizat deja în Hristos Cel înviat din morți. Cu El începe eonul învierii morților și Împărăția lui Dumnezeu, inaugurată de Hristos. Timpul creaturii este doar calea finită spre Dumnezeu, este spațiul libertății noastre umplute firesc de harul cel necreat și veșnic al lui Dumnezeu.

Timpul Bisericii asimilează fiecare clipă și fiecare ceas ca fiind o înviere din moartea păcatului prin Evanghelie. Orice cuvânt al lui

⁶ Rugăciunea de dezlegare, Rânduiala Însmormântării, *Molitfelnic*, E.I.B.M.B.O.R., București, 1998, p. 196.

Dumnezeu este înviator, pentru că înviază toată creația, ca Logos: „Adevărat, adevărat zic vouă, că vine ceasul și acum este, când morții vor auzi glasul Fiului lui Dumnezeu și cei ce vor auzi vor învia” (Ioan 5, 25). Această înviere permanentă în spațiul eclesial este pusă în corespondență ontologică de Hristos cu învierea finală: „Nu vă mirați de aceasta; căci vine ceasul când toți cei din morminte vor auzi glasul Lui și vor ieși, cei ce au făcut cele bune spre învierea vieții și cei ce au făcut cele rele spre învierea osândirii” (Ioan 5, 28-29). Timpul este, așadar, icoana parțială și secvențială a eternității, iar învierea fiecărei clipe ca timp transfigurat este așteptarea și proorocia învierii tuturor ca eternitate în har.

Prin Învierea Mântuitorului se deschide era întrării oamenilor în Dumnezeu (căci învierea este intrarea omului integral în lumina eternă a Creatorului). Timpul nu mai este intervalul dintre noi și moarte, ci intervalul dintre noi și Viața-Hristos, Cel ce ne așteaptă dincolo de porțile morții trupești. Durerea continuă și progresivă a pierderii de sine a omului a fost înlocuită cu bucuria negrăită a restaurării și înveșnicirii lui. Timpul își urmează cursul său, iar slăbiciunea și durerea păcatului sunt manifeste în lume. Dar neantul lipsei de sens și de Dumnezeu deja a fost biruit. Prin Tainele sale, Biserica străntorează porțile iadului, prin iertarea păcatelor oferită de Hristos membrilor Trupului Său sunt smulși tot mai mulți oameni din ghearele morții. Prin Liturghia sa, care trece peste hotarele vieții și ale morții, Biserica recuperează sufletele celor pentru care se roagă. „Lumina lui Hristos luminează tuturor”⁷. Materia întregă este sfințită și integrată euharistic în umanitatea unită cu Dumnezeu.

Semnele cosmice ale com-pățimirii cu Hristos sunt și proorocii ale sfârșitului lumii și ale venirii Sale întru slavă. Timpul creat ascultă de Ziditorul lui: „Soarele se va schimba în întuneric și luna în sânge, înainte de a veni ziua Domnului, cea mare și strălucită” (Fapte 2, 20), „Iar de ziua și de ceasul acela nimeni nu știe, nici îngerii din ceruri, nici Fiul, ci numai Tatăl” (Matei 24, 36), „De aceea și voi fiți gata, că în ceasul în care nu gândiți Fiul Omului va veni”. (Matei 24, 44). Această durere și întunecare a creației în momentul morții Domnului este semnul finitudinii ordinii create. Lumea se sfârșește proleptic încă din clipa morții lui Hristos pe Cruce. Valorile ei își găsesc odihna în Dumnezeu. În ziua a opta, *timpul va fi asumat*

⁷ Liturghia Darurilor celor mai înainte sfințite, *Liturghier*, E.I.B.M.B.O.R., București, p. 274.

valoric în memoria lui Dumnezeu și a oamenilor uniți cu El, iar slujitorii timpului și spațiului vor lăsa locul lor lui Hristos Care va fi „totul întru toate”⁸: soarele se va stinge, iar lumina cea necreată a lui Hristos – „Soarele dreptății, cu tămăduire venind în razele lui” (Maleahi 3, 20), „Răsăritul Cel de sus” (Luca 1, 78), va străluci fără de hotar (neavând extensie spațială, ci îmbrățișând toate), fără de apus (căci luminează plenar și veșnic), fără de umbră (căci nimic nu mai poate fi opac luminii Sale) și fără de sfârșit în toatele ungherele creației. Templul ca spațiu de îmbisericare a lumii va lăsa locul lui Hristos – Templul veșnic al iubirii lui Dumnezeu: „Și templu n-am văzut în ea (cetatea Ierusalimului ceresc n.n.), pentru că Domnul Dumnezeu, Atotțiitorul, și Mielul este templul ei. Și cetatea nu are trebuință de soare, nici de lună, ca să o lumineze, căci slava lui Dumnezeu a luminat-o și făclia ei este Mielul. Și neamurile vor umbra în lumina ei, iar împărații pământului vor aduce la ea slava (δόξα) lor” (Apocalipsă 21, 22-24).

3. Flexibilitatea timpului hristologic

Toate vedeniile veterotestamentare asupra legăturii profunde și tainice dintre ființă și timp se împlinesc în Persoana Logosului întrupat. Mentalitatea iudaică despre timp și spațiu era una liniară și privea unitatea dintre om și timpul său. Timpul nu este o categorie abstractă sau o scenă a desfășurării vieții umane. Timpul este viața însăși în extensia sa spre trecut (memorie) și spre viitor (așteptare).

În Hristos, timpul este viața lumii asumată de Fiul lui Dumnezeu. El se poate dilata sau concentra în funcție de evenimentul mântuitor care îi corespunde. Fiul săvârșește dumnezeiește cele omenești și omenește cele dumnezeiești. „Pătimirile Sale sunt minunate, iar minunile sale sunt pătimite” (Sf. Maxim Mărturisitorul) adică arată iubirea jertfelnică și compătimitoare a lui Dumnezeu. Logosul creator și proniator al lumii dispune de taina timpului și o orientează spre eternitate. Hristos înveșnicește timpul vieții Sale pământești, unindu-l cu veșnicia iubirii treimice.

De aceea teologia timpului hristologic afirmă *flexibilitatea temporalității*. Rugăciunea poate covârși sintaxa temporală și rânduielele firii create. Astfel, Maica Domului, cea mai curată mlădiță a neamului omenesc, Îl întrupează pe Dumnezeu Fiul din trupul ei

⁸ Efeseni 1, 10; 4, 10.

feciorelnic. Ea devine astfel icoana Bisericii, care Îl primește în sine pe Hristos. Sfântul Ioan Teologul, în relatarea primei minuni a Mântuitorului, sesizează această flexibilitate mistagogică și personală a timpului. Aflați la o nuntă (moment de axială bucurie și de naștere a unei noi familii⁹), Iisus și mama Sa asistă la un moment de cumpănă: vinul se sfârșește. Maica Domnului îi spune Fiului ei: „Nu mai au vin” (Ioan 2, 3), știind bunătatea și îndurărilor Fiului lui Dumnezeu. „A zis ei Iisus: Ce ne privește pe mine și pe tine, femeie? Încă n-a venit ceasul Meu” (Ioan 2, 4). Cu toate acestea, la rugămintea mamei Sale, Hristos grăbește momentul (ceasul) arătării slavei Sale (cf. Ioan 2, 11), dovedind deopotrivă că rugăciunea poate schimba rânduilele firii și poate grăbi istoria de a primi în sine pe Dumnezeu. De fapt, Maica Domnului nici măcar nu-L roagă ceva, ci El, fiind Dumnezeu veacurilor și simțind în mod infinit durerea, bucuria și dorul mamei Lui, frânge rânduiala temporală și apropie ceasul Său de oameni, grăbind vremea minunilor și a revelării Sale în lume.

Tot astfel, iubirea lui Hristos pentru Saul a covârșit ura lui de prigonitor al Bisericii și l-a făcut „vas ales” al slavei lui Dumnezeu. Sfântul Apostol Pavel mărturisește despre modul minunat în care Dumnezeu i s-a arătat „la urma tuturor, ca unui născut înainte de vreme – τῷ ἐκτρώματι”¹⁰ (I Corinteni 15, 8). Revelația se poate manifesta în felurite moduri, după voia lui Dumnezeu și după puterea oamenilor de a-L primi pe El.

Ceasul lui Hristos sau vremea Lui este momentul în care El moare pentru păcatele întregii lumi. Acest ceas al morții din iubire este momentul în care toate sensurile creației se își regăsesc vocația originară, aceea de unire cu Dumnezeu: „Acum sufletul Meu e tulburat, și ce voi zice? Părinte, izbăvește-Mă, de ceasul acesta. Dar pentru aceasta am venit în ceasul acesta. Părinte, preaslăvește-Ți numele! Atunci a venit glas din cer: Și L-am preaslăvit și iarăși Îl voi preaslăvi” (Ioan 12, 27-28).

Jertfa Lui de iubire și de smerenie a cutremurat porțile morții, raiul și iadul s-au deschis, unul primitiv de oameni, iar altul slobozind pe cei legați în el. Iubirea lui Hristos umple toate marginile universului cu lumina Învierii Sale din morți: „Acum toate s-au umplut de lumină, și cerul și pământul și cele dedesubt”¹¹. Vremea morții

⁹ Familia este „Biserica de acasă” după expresia Sf. Ioan Chrisostom (*ecclesia domestica*).

¹⁰ Ἐκτρώμα – (gr.) avorton, prematur.

¹¹ *Penticostar*, p. 16.

Sale din iubire de oameni este momentul care dăruiește sens istoriei pentru veșnicie, este evenimentul în care eternitatea se umple de timp (unită fiind cu timpul în Hristos), iar timpul se umple de eternitate. Jertfa Sa pe Cruce va fi momentul care va deschide posibilitatea tuturor oamenilor să moară și să învieze mistic împreună cu El: „Vremea Mea încă n-a sosit; dar vremea voastră totdeauna este gata” (Ioan 7, 6) și „Voi duceți-vă la sărbătoare; Eu nu merg la sărbătoarea aceasta, căci vremea Mea nu s-a împlinit încă” (Ioan 7, 8). Taina vremii lui Hristos este taina ascultării Sale față de Tatăl și împlinirea voii Lui. Sf. Evanghelist Ioan vorbește despre această taină și adaugă „Iar la jumătatea praznicului, Iisus S-a suit în templu și învăța” (Ioan 7, 14). Prin aceste cuvinte, Sf. Ioan arată iubirea fierbinte a lui Hristos pentru oamenii căzuți în robia morții. Deși la început refuză să meargă în Ierusalim, Hristos grăbește vremea jertfei și morții Lui pentru umanitate. Iubirea concentrează timpul și biruiește hotarele firii, împuținează clipele până la momentul unirii cu cel iubit. Așadar, iubirea lui Hristos pentru lume covârșește ceasurile și vremile: „Puțin timp mai sunt cu voi și Mă duc la Cel ce M-a trimis. Mă veți căuta și nu Mă veți găsi; și unde sunt Eu, voi nu puteți să veniți” (Ioan 7, 33-34).

Hristos este lumina nemuririi oamenilor: „Dacă cineva va păzi cuvântul Meu, nu va vedea moartea în veac” (Ioan 7, 51). El deschide lumii perspectiva eternității lui Dumnezeu Care este mai presus de timp, dar prezent prin iubire în fiecare moment al istoriei: „Avraam, părintele vostru, a fost bucuros să vadă ziua Mea și a văzut-o și s-a bucurat. Deci au zis iudeii către El: Încă nu ai cincizeci de ani și l-ai văzut pe Avraam? Iisus le-a zis: Adevărat, adevărat zic vouă: Eu sunt mai înainte de a fi fost Avraam” (Ioan 7, 56-58). Aceste cuvinte ale Mântuitorului vor întemeia teologia unirii dintre timp și eternitate în Hristos. Succesivitatea limitării temporale se unește cu simultaneitatea infinitului personal al Treimii. Sfinții adormiți văd cu adevărat vremea lui Hristos din rai și se bucură de mântuirea dăruită lumii în El.

Afirmarea bucuriei lui Avraam pentru „ziua lui Hristos” arată conștiința și viața după moarte ca așteptare a lui Hristos și ca nădejde a luminii Sale. Starea de după moarte a sufletelor este o stare de așteptare conștientă a învierii finale: „Fiii veacului acestuia se însoară și se mărită, iar cei ce se vor învrednici să dobândească veacul acela și învierea cea din morți nici nu se însoară, nici nu se mărită. Căci nici să moară nu mai pot, căci sunt la fel cu îngerii și sunt fii ai

lui Dumnezeu, fiind fii ai învierii. Iar că morții înviază a arătat chiar Moise la rug, când numește Domn pe Dumnezeul lui Avraam, și Dumnezeul lui Isaac, și Dumnezeul lui Iacov. Dumnezeu deci nu este Dumnezeu al morților, ci al viilor, căci toți trăiesc în El” (Luca 20, 34-38).

Momentul maxim al smereniei Mântuitorului este de fapt, în iubirea veșnică a Treimii, momentul preaslăvirii lui Hristos ca Domn al întregului univers: „Iisus, ridicând ochii Săi la cer, a zis: Părinte, a venit ceasul! Preaslăvește pe Fiul Tău, ca și Fiul să Te preaslăvească” (Ioan 17, 1).

Moartea Sa pe Cruce este îmbrățișarea supremă a timpului de către veșnicie: „Iar Eu, când Mă voi înălța de pe pământ, îi voi trage pe toți la Mine. Iar aceasta zicea, arătând cu ce moarte avea să moară” (Ioan 12, 32-33). Suprema durere este suprema preaslăvire a Fiului. În Împărăția lui Dumnezeu slava este identică cu smerenia, Crucea este sensul veșnic al Învierii, viața este răspunsul dat morții, iar lumina iubirii răsare din jertfa iubitoare: „Mai mare dragoste nimeni nu are, ca viața sa să și-o pună pentru prietenii săi” (Ioan 15, 13).

Hristos trece prin moarte și prin Înviere pentru a umple întregul univers de Lumina ascultării Sale față de Tatăl și de iubirea jertfelnică a lui Dumnezeu pentru lume: „Și acum, preaslăvește-Mă Tu, Părinte, la Tine Însuși, cu slava pe care am avut-o la Tine, mai înainte de a fi lumea” (Ioan 17, 5). Crucea, piroanele, trestia, cununa de spini, sulita și mormântul sunt cortegiul biruinței lui Dumnezeu, prin iubire, față de libertatea persoanelor create de a-L refuza și de a-L ucide în inima lor. Nicolae Cabasila spune că rănilor dumnezeiești ale lui Hristos sunt „podoabele împărătești” ale lui Dumnezeu. Iar Împărăția este a Pruncului tăcut în care se ascund toate cuvintele acestei lumi (Sf. Efreim Sirul) și a Mirelui răstignit „care nu și-a deschis gura Sa” (Isaia 53, 7).

Din această perspectivă, vremelnicia acestei lumi adică supunerea ei timpului este premisa înaintării ei pe verticala iubirii lui Dumnezeu. În lumina lui Hristos Cel răstignit și înviat, durerile și suferințele acestei lumi sunt o picătură din Crucea Lui. În istorie, din cauza păcatului, nu există Înviere fără Cruce, durerea asumată metanoic este împărțășire din suferințele lui Dumnezeu, iar moartea trupului nu desființează persoana umană, ci este un *catharsis* al ființei în care arde necurăția refuzului nostru de-a-L iubi pe Dumnezeu așa cum El ne-a iubit. Hristos simte în mod infinit toate durerile lumii cu inima Sa străpunsă de sulita, urcând pe Cruce și

purificând prin Sângele Său toată suferința universului care Îl aștepta cu dor.

Profunzimea acestei antinomii hristologice a ființei a fost observată de ucenicul iubit care afirmă puterea eternă a iubirii dincolo de moarte și de înviere: „Iar înainte de sărbătoarea Paștilor, știind Iisus că a sosit ceasul Lui, ca să treacă din lumea aceasta la Tatăl, iubind pe ai Săi cei din lume, până la sfârșit i-a iubit” (Ioan 13, 1). Durerea Fiului lui Dumnezeu devine punte de unire a Lui cu omenii. Dacă în vechime durerea și moartea erau zid despărțitor între om și ceea ce ar fi trebuit ca el să fie, în Hristos toate rațiunile firii își regăsesc vocația. Lipsa de sens și de rațiune a durerii și a morții devine teologie a Crucii lui Hristos, „puterea lui Dumnezeu și înțelepciunea lui Dumnezeu” (I Corinteni 1, 24). Iubirea adevărată desființează toate limitele spațiului sau timpului, ființei sau cunoașterii. Ea trece peste hotarele neputinței omenești și întregeste firea umană redându-i sensul ei veșnic.

În cuvântarea Sa finală, Hristos vorbește despre moartea și Învierea Sa, despre rai și despre Duhul Sfânt Cel dăruit Bisericii, despre trădare și despre preaslăvirea Sa. În capitolul 16, Sf. Ioan surprinde contrastul dintre plângerea ucenicilor și bucuria perfidă a lumii. Dar constatarea acestei suferințe este doar pentru a arăta vocația născătoare sau creativă a durerii în lume, efortul și truda cu care iau ființă toate marile realizări ale lumii. Orice întristare și orice durere asumată hristologic sunt naștere a bucuriei: „Adevărat, adevărat zic vouă că voi veți plânge și vă veți tângui, iar lumea se va bucura. Voi vă veți întrista, dar întristarea voastră se va preface în bucurie. Femeia, când e să nască, se întristează, fiindcă a sosit ceasul ei; dar după ce a născut copilul, nu-și mai aduce aminte de durere, pentru bucuria că s-a născut om în lume. Deci și voi acum sunteți triști, dar iarăși vă voi vedea și se va bucura inima voastră și bucuria voastră nimeni nu o va lua de la voi”. Bucuria nașterii de valori este însă taina bucuriei veșnice care vine din nașterea lui Hristos în inima omului. De asemenea, orice maternitate ființială este o împărtășire din Învierea lui Hristos, Cel ce luminează și sfințește pe tot omul ce vine în lume.

Omul este mereu la răscrucea antinomică dintre prezență și așteptare, dintre ființă și neființă, dintre iubire și dor, dintre primire și dăruire, dintre trecut și viitor. Realitatea este mereu taină și arătare, viața este o succesiune de morți, iar durerea așteaptă și urmează plăcerea. Neființa trecutului și a viitorului, incapacitatea cunoașterii

prezentului care mereu se neagă pe sine sucombând în trecut, durerea de a-i pierde pe cei pe care-i iubim sau de a ne pierde pe noi înșine, bucuria de-a vedea lumea înflorind mereu și dincolo de noi, suferința de a renunța la multe și bucuria alegerii celor puține sunt premisele unei asumări mistice a timpului ca icoană a vieții veșnice, în care realitatea stăruie veșnic în iubirea divină. Timpul este o răstignire a ființei pe Crucea iubirii lui Dumnezeu, iar veșnicia e o stare de înviere pleneră și definitivă, nefiind o odihnă statică eternă, ci devenirea întru lumină, urcușul „din slavă în slavă” (II Corinteni 3, 18) al iubirii.

4. Paradigma timpului lui Hristos

În Noul Testament, realitățile tipologice vetero-testamentare își dezvăluie sensul în Persoana divino-umană a Mântuitorului Hristos¹². Evanghelia este Legea cea eternă a iubirii lui Dumnezeu pentru lume. Dar ea nu este doar vestea cea bună despre ceva, ci În-suși Hristos, Cuvântul lui Dumnezeu devenit Om pentru îndumnezeirea omului. Biserica lui Hristos nu este ceva, ci Cineva, adică Hristos extins prin Duhul Sfânt în multitudinea de persoane umane care, prin credință, au murit și au înviat mistic împreună cu El prin Botez.

Evangheliștii conturează nesistematic, dar nu cu mai puțină evidență, această realitate a prezenței istorice a lui Dumnezeu printre oameni și în oameni. Genealogiile lui Matei și Luca sunt liniile istorice ale prezenței lui Dumnezeu în viața lumii. Evidența celor cerești se realizează numai prin stirpea sau neamul lui Avraam, cel ce a primit făgăduința alegerii sale. Toți ascendenții lui Hristos arată parțial și profetic plinătatea de daruri a Fiului lui Dumnezeu întrupat și pregătesc tipologic „plinirea vremii” (Galateni 4, 4)¹³.

Tipologia vetero-testamentară este o realitate conștientă pentru întreaga Biserică primară¹⁴. Astfel, Sfinții Evangheliști care au scris

¹² Pr. Prof. Dr. John Breck, *Sfânta Scriptură în Tradiția Bisericii*, Patmos, Cluj Napoca, 2003, p. 39.

¹³ Simetria neamurilor la Sf. Matei arată planul divin de mântuire a lumii și prezența progresivă a oamenilor lui Dumnezeu în stirpea lui Hristos: „Luat-a pe Israel, sluga sa, ca să pomenească mila, precum a grăit către părinții noștri, lui Avraam și seminției lui până în veac”. Acest text din Luca 1, 54-55, rostit de Maica Domnului, a fost preluat de Biserica ca stih în cântarea a 9-a de la Utrenia Duminicilor: „Ceea ce ești mai cinstită”.

¹⁴ A se vedea Boris Bobrinskoy, *Taina Bisericii*, Patmos, Cluj Napoca, 2002, pp. 70-72.

din Sfânta Tradiție lucrările și evenimentele din viața Mântuitorului au coroborat datele profetice cu împlinirea lor hristologică. Expresia Sf. Matei „ca să se îplinească ceea ce s-a scris prin proorocul” (Matei 1, 22; 2, 15; 2, 23; 4, 14; 8, 17; 12, 17; 13, 35; 21, 4 etc.) arată această preocupare a Bisericii de a extrage din evenimentele profetice vetero-testamentare esența lor împlinită de Hristos, „plinirea Legii și a proorocilor”¹⁵. Tipologia ca metodă de exegeză poate fi definită ca o „realizare a unor conexiuni istorice între evenimente”¹⁶.

Din această conștiință eclesială a continuității de sens în istorie, rezultă o nouă paradigmă a timpului restaurat, hristologic, în care Hristos devine „totul întru toate” în inimile celor care Îl iubesc, în care succesiunea clipelor în viața umană este pascală și euharistică: Biserica lui Hristos inaugurează timpul-pelerinaj în care începutul este Hristos, iar sfârșitul este viața veșnică. Sf. Apostol Pavel subliniază frecvent contrastul ontologic și etic al celor două paradigme temporale ale umanității: „Căci atunci când erați robi ai păcatului, erați liberi față de dreptate. Deci ce roadă aveți atunci? Roade de care acum vă e rușine; pentru că sfârșitul acelora este moartea. Dar acum, izbăviți fiind de păcat și robi făcându-vă lui Dumnezeu, aveți roada voastră spre sfințire, iar sfârșitul, viața veșnică” (Romani 6, 20-22).

Noutatea absolută a învățaturii lui Hristos este aceea că veșnicia este deja *in actu*, efectivă și lucrătoare în inimile oamenilor: „Căci, iată, Împărăția lui Dumnezeu este înăuntrul vostru” (Luca 17, 21). În această perspectivă, noutatea și interioritatea veșniciei iubitoare se impregnează în toată creația: Noul Ierusalim (Apocalipsă 3, 12) „care se coboară din cer” este Biserica – cetatea lui Dumnezeu, „Noul Legământ” (cf. Matei 26, 28, Evrei 8, 8; 9, 15;) este scris cu sângele lui Hristos „o dată pentru totdeauna” (Evrei 7, 27; 9, 12; 10, 10; Iuda 3), noua creație „Cerul nou și pământul nou” (Apocalipsă 21, 1) este tărâmul iubirii și libertății, Botezul „din apă și din duh” este „nașterea din nou” (Matei 19, 28, I Petru 1, 3) a umanității în moartea și Învierea lui Hristos, „omul cel nou” care trăiește în dreptate și „în sfințenia adevărului” (Efeseni 4, 24; 2, 15; Coloseni 3, 10) este unit cu Dumnezeu și este mădular la Trupului mistic și eclesial al lui Hristos Cel înviat. Ca urmare a stricăciunii și morții, umanitatea christificată „se înnoiește spre deplină cunoștință după chipul Ziditorului”

¹⁵ Liturgia Sf. Ioan Gură de Aur, *Liturgier*, p. 186.

¹⁶ K.J. Woolcombe, *The Biblical Origins and Patristic Development of Typology*, în *Essays in Typology*, col. „Studies in Biblical Theology 22”, SCM Press, London 1957, p. 39.

(Coloseni 3, 10) și, odată cu ea, întregul univers creat se înnoiește și se restaurează doxologic, devenind progresiv și eshatologic Biserica a Dumnezeului Celui Viu: „Și Cel ce ședea pe tron a grăit: Iată, le facem pe toate noi” (Apocalipsă 21, 5).

Eshatologia este inaugurată *bic et nunc* în Persoana lui Hristos extinsă pnevmatologic în Biserică și în istorie, iar sfârșitul timpului este deja împlinit în El¹⁷. Acesta este motivul pentru care Sf. Pavel, după ce amintește câteva evenimente ale intervenției lui Dumnezeu în istorie pentru pedeapsa împotrivorilor vieții, afirmă invazia eshatonului în istorie, ca realizare și desfășurare a lucrării lui Hristos de unire a umanității și a lumii cu Dumnezeu în iubire: „Și toate acestea li s-au întâmplat acelora ca preînchipuiri ale viitorului și au fost scrise spre povățuirea noastră, la care au ajuns *sfârșiturile veacurilor* – τὰ τελεῖ των αἰῶνων κατηντήκεν” – (I Corinteni 10, 11).

De altfel, întreg capitolul 10 al acestei epistole interpretează hristologic istoria umanității ca profeție integrală și ca icoană baptismală și euharistică a prezenței lui Hristos, „Piatra cea duhovnicească”, în inima istoriei prin Întrupare: „Și toți, întru Moise, au fost botezați în nor și în mare. Și toți au mâncat aceeași mâncare duhovnicească și toți aceeași băutură duhovnicească au băut, pentru că beau din piatra duhovnicească ce îi urma. Iar piatra era Hristos” (I Corinteni 10, 2-4).

Timpul hristologic al Bisericii este o *așteptare a Împărăției veșnice* care se află deja în taină (adică în Sfintele Taine) prezentă în inima Bisericii. Duhul Sfânt umple această așteptare cu prezența lui Hristos. Intervalul Bisericii este tensiunea dintre așteptare și prezență, dintre dor și plinire, dintre speranță și unire. Cuvântul grecesc παρούσια cuprinde în sine această ambivalență teologică a timpului eclesial. El este, așadar, venire și prezență, „deja” și „nu încă”, paradox haric al progresivității umane în urcușul ei către cer. Cuvântul lui Dumnezeu a venit „la plinirea vremii” (Galateni 4, 4), iar prezența Sa în lume după Înălțare devine o permanență a Bisericii prin Duhul Sfânt: „Iată, Eu sunt cu voi în toate zilele, până la sfârșitul veacului” (Matei 28, 20).

Sensul istoriei este Hristos, împlinirea speranței lui Israel: „Am aflat pe Acela despre Care au scris Moise în Lege și proorocii, pe

¹⁷ Jacques Schlosser, în studiul său *Le Regne de Dieu et le temps*, în volumul *Temps et eschatologie...*, pp. 59-60, vorbește despre amplitudinea semantică a expresiei *basileia tou Theou*, afirmând conotația spațială a acesteia (Împărăția), dar și cea dinamică (Domnia lui Dumnezeu).

Iisus, fiul lui Iosif din Nazaret” (Ioan 1, 45) și perspectiva de nemurire a lumii. În El, istoria a fost deja unită cu veșnicia. Iisus Hristos este Persoană unică, Dumnezeu și umanitatea fiind unite în El „în mod neamestecat și neschimbat, neîmpărțit și nedespărțit” (Sinodul ecumenic de la Calcedon, 451). În Hristos – „Mesia, chip luminos”¹⁸ toată istoria anterioară și posterioară Lui are o finalitate veșnică: unirea lui Dumnezeu cu umanitatea. Această finalitate se realizează deja în El, Care asumă toată umanitatea și o unește cu dumnezeirea Lui, dar această realitate a unirii trebuie extinsă în timp, în organismul teandric al Bisericii, în care libertatea umană a membrilor ei trebuie să devină hristologică, adică jertfelnică și sacerdotală. Olivier Clément spune în cartea sa „Transfigurer le temps” că de la Întrupare timpul este îmbrăcat în eternitate, este temporalitate calcedoniană, adică unită cu eternul. Timpul este transparent eternității și devine un ecran uman al realităților tainice dumnezeiești.

Venirea lui Hristos este deopotrivă împlinirea profețiilor¹⁹, dar și temelia venirii Lui întru slavă, la sfârșitul timpului, pentru a judeca viii și morții: „v-ați întors la Dumnezeu, de la idoli, ca să slujiți Dumnezeului Celui viu și adevărat, și să așteptați pe Fiul Său din ceruri, pe Care L-a înviat din morți, pe Iisus, Cel ce ne izbăvește de mânia cea viitoare (I Tesaloniceni, 1, 9-10). Istoria se întoarce spre Hristos așa cum florile soarelui se întorc spre astrul zilei, pentru că Hristos este Viitorul absolut al istoriei și al cosmosului. Timpul și spațiul devin prin celebrare liturgică anticamera Împărăției lui Dumnezeu, narthex al Bisericii din ceruri, a cărei iconă este Biserica de pe pământ.

5. Unirea timpului cu eternitatea în Hristos

Întruparea lui Hristos înseamnă unirea dumnezeirii Fiului cu umanitatea luată din Fecioara Maria. Buna Vestire este momentul când veșnicia Fiului este primită de către Fecioara, ca rod al libertății absolute a omului de a primi pe Dumnezeu și ca măsură sau chip al sfințeniei omului. Întruparea lui Dumnezeu din Fecioara devine paradigma îndumnezeirii omului: „Dumnezeu voiește în toți și în toate să realizeze taina Întrupării Sale”²⁰. Sfințenia este de altfel

¹⁸ Colinda „Astăzi S-a născut Hristos”.

¹⁹ Sf. Apostol Pavel insistă asupra plinirii revelației în Hristos. Hristos este Cel din urmă trimis al lui Dumnezeu pentru că El asumă și plinește toate realitățile revelate în Trupul Lui, care este Biserica (Evrei 1, 1-2).

²⁰ După expresia Sf. Maxim Mărturisitorul.

locuirea lui Dumnezeu în oameni. De aceea, Maica Domnului este chipul Bisericii, pentru că în ea se realizează unirea dintre om și Dumnezeu, între libertatea creată a omului și libertatea supremă divină, între finit și infinit, între spațiu și nemărginire, între timp și eternitate.

Cărțile Noului Testament exprimă lumina și taina acestei uniri de negrăit. Sfântul Evanghelist Matei va istorisi evenimentele mesianice în perspectiva împlinirii profețiilor vechi. Sfântul Marcu va insista pe minunile Mântuitorului ca manifestări ale atotputerniciei lui Dumnezeu care dispune de legile naturii „cu mână tare și cu braț înalt” (Psalm 135, 12). Sfântul Luca va expune mai ales parabolele și vindecările lui Iisus ca semne ale înnoirii morale și ontologice a lumii prin El, iar Sfântul Ioan Teologul va sintetiza aceste aspecte și va vorbi despre „Taina cea din veac ascunsă” a prezenței lui Dumnezeu în om și a omului în Dumnezeu.

Unirea timpului uman cu eternitatea divină în Hristos este prezentă în cea de a patra Evangheligie încă din prologul ei. Afirmarea supratemporalității Logosului – „Întru început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Cuvântul era Dumnezeu” (Ioan 1, 1) și a devenirii Lui în timp prin Întrupare include și relația de interioritate teologică a timpului cu eternitatea. Nu numai eternitatea locuiește în timp, ci și timpul locuiește în eternitate. Unirea de nedespărțit și veșnică dintre aceste două categorii va aduce o noutate absolută în istoria lumii. Dumnezeu nu mai este doar Cel „dintru înălțime” (ὁ ἐν τοῖς ὑψίστοις) care privește condescendent spre lumea Sa, ci El este prezent și efectiv în lume, suferind limitările creaturii și condiția de rob al suferinței strămoșilor Lui temporali. Cel ce este mai înainte de univers (în sensul ontologic) poartă în Sine povara descendenței și slăbiciunilor celor pe care i-a creat și ia asupra Sa boala morții lor pentru o a vindeca prin Înviere. Profunzimile textului ioaneic nu vor înceta niciodată să se desfășoare în gândirea și simțirea Bisericii, pentru că se referă la Taina lui Dumnezeu.

Unirea timpului cu eternitatea în Hristos este temeiul unei teologii a timpului liturgic în care sunt aprofundate valorile de adevăr supra-rațional ale prezenței veșniciei în timp și a nevăzutului în cele văzute. În acest sens, Sf. Apostol Pavel dezvoltă în cheie antropologică această realitate incarnațională vorbind despre Hristos ca fiind „în chipul lui Dumnezeu – ἐν μορφῇ θεοῦ – a luat „chip de rob – μορφῆν δούλου” (Filipeni 2, 6-7), pentru a deschide perspectivele perihoretice ale acestei uniri a Dumnezeirii cu umanitatea.

Simultaneitatea enotică a celor două chipuri în Hristos este fundamentul unității în El a timpului cu eternitatea pentru totdeauna.

Cel ce este „întru început” (Ioan 1, 2) este și împreună Atoatecreator: „Toate prin El s-au făcut; și fără El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut” (Ioan 1, 3). Lumea este întreagă lucrarea Lui, iar El este interior lumii încă dintru început, pentru că a zidit-o cu înțelepciune. Mai mult decât atât, Fiul veșnic nu este doar Cauză și Creator al lumii, ci Viața lumii, pentru că este Logos, iar rațiunile (λόγοι) fiecărei creaturi se află în El: „Întru El era viață și viața era lumina oamenilor. Și lumina luminează în întuneric și întunericul nu a cuprins-o” (Ioan 1, 4-5). Identitatea mistică dintre lumină și viață arată fondul energetic al materiei, puterea luminoasă a lumii²¹ și structura harică a creației zidite pe energiile necreate ale lui Dumnezeu și deopotrivă caracterul creativ și înnoitor al luminii necreate care e născătoare de viață. Taina veacurilor este, așadar, transformarea creației în lumină în Hristos – „Lumina lumii: „Cel ce crede în Mine nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieții” (Ioan 8, 12-13).

De aici perspectivele fascinante ale vieții ca descoperire a adevărului (luminare): „Iar tot ce este pe față, se descoperă prin lumină, căci tot ceea ce este descoperit, lumină este. Pentru aceea zice: Deșteaptă-te cel ce dormi și te scoală din morți și te va lumina Hristos” (Efeseni 5, 13-14). Toată imensa zbatere a lumii și a istoriei împotriva morții este de fapt lupta supremă a luminii împotriva întunericului. Progresivitatea acestei biruințe a vieții se realizează în, prin și pentru Hristos „Eu sunt Calea, Adevărul și Viața” (Ioan 14, 6). Hristos este izvorul, fluviul și odihna vieții, Adevărul preaplin și deplin, Calea spre Dumnezeu și interioritatea de lumină a făpturilor. De aici, cel ce fuge de lumină, fuge de el însuși. Păcatul și moartea sunt fuga absurdă de ființă, aruncarea de sine în neantul lipsei de Sens și de Viață: „Cuvântul era Lumina cea adevărată care luminează pe tot omul, care vine în lume” (Ioan 1, 9). Orice viață de pe acest pământ este o picătură de lumină zidită din iubirea lui Dumnezeu. Tragedia umanității este tocmai pierderea vocației sale absolute: recunoașterea arhetipului ei și a vocației ei de unire cu Cel nemuritor: „În lume era și lumea prin El s-a făcut, dar lumea nu L-a cunoscut. Întru ale Sale a venit, dar ai Săi nu L-au primit” (Ioan 1, 10-11). Păcatul este o viețuire „în latura și în umbra morții – Év

²¹ Consangvinitatea etimologică a cuvintelor *lume* și *lumină* – de la *lumen* (lat.) arată substratul luminos al creației (*Fiat lux*) și vocația universului de a fi asumat și transfigurat în lumina necreată a Zilei a opta.

χώρα καὶ σκιᾶ θανάτου” (Matei 4, 16). Termenul grecesc „χώρα” înseamnă țară, ținut, sat. Existența căzută este un ținut al morții progresive care se înstăpânește în lume prin fiecare moment al vieții corruptibile.

Începutul și sfârșitul omului sunt în Hristos, Fiul lui Dumnezeu, iar păcatul este ignoranța izvorului și a finalității lumii și cantonarea ei în vremelnicia și în opacitatea materiei. În această lume, Logosul lui Dumnezeu instituie prin Întrupare legea mai presus de fire a nașterii din nou prin credință și har. Generarea succesivă de oameni este profeția nașterii din nou a lumii în Trupul lui Hristos, prin Duhul Sfânt și din fecioria nupțială a omului credincios. Această naștere „din apă și din Duh” (Ioan 3, 5), această generare cerească a început prin moartea și Învierea lui Hristos și prin Pogorârea Duhului Sfânt asupra Bisericii. Ea e o Cincizecime permanentă și o naștere a vieții veșnice prin Botez și Euharistie în istoria lumii. Biserica este Maica nemuririi fiilor lui Dumnezeu, Care-i naște pentru Cer și îi pregărește de unirea deplină cu Hristos în Împărăția Lui. Biserica este unirea progresivă și permanentă a istoriei cu veșnicia lui Hristos și biruința asupra morții noastre (datorită păcatului) cu Învierea lui Hristos. Este răspunsul dat lui Dumnezeu de ascultarea și dăruirea jertfelnică a lui Hristos și vindecarea rănilor lumii de Coasta din care ne izvorăște Sângele vieții nemuritoare: „Și celor câți L-au primit, care cred în numele Lui, le-a dat putere ca să se facă fii ai lui Dumnezeu, care nu din sânge, nici din poftă trupească, nici din poftă bărbătească, ci de la Dumnezeu s-au născut” (Ioan 1, 12-13). Această maternitate cerească a Bisericii se face prin unirea feciorelnică a lui Mirelui Hristos cu fiecare persoană umană în camera nupțială a iubirii Sale răstignite. Biserica este evenimentul unirii noastre cu Dumnezeu – Omul înviat care „șade de-a dreapta Tatălui”²². Este nunta dintre timpul vremeniei noastre ontologice și veșnicia lui Hristos.

Evenimentul axial al istoriei este Întruparea lui Hristos Care deschide perspectiva veșniciei lumii în El. Logosul devine Om fără a înceta să fie Dumnezeu, iar prezența Lui se dezvăluie ochilor trupului pentru a vesti răscumpărarea materiei de sub robia stricăciunii. Întruparea transformă vederea fizică („și am văzut slava Lui”) în criteriu al evidenței lui Dumnezeu în inima lumii: „Și Cuvântul S-a făcut trup și S-a sălășluit între noi și am văzut slava Lui, slavă

²² Crezul, *Liturghier*, pp. 158-159.

ca a Unuia-Născut din Tatăl, plin de har și de adevăr” (Ioan 1, 14). Unirea Dumnezeirii Fiului cu umanitatea luată din Fecioara este fundamentul unic și definitiv al unirii omului cu Dumnezeu în Hristos și al unirii timpului creat cu eternitatea lui Dumnezeu. Realitatea veșnică a Persoanei lui Hristos Cel înviat este inima de sens a teologiei și a lumii întregi, pentru că în ea, istoria își găsește finalitatea eternă, în iubirea Treimii.

6. Paradoxul istoriei

Întruparea lui Hristos dezvăluie și articulează vocația paradoxală a istoriei ca prezență a Celui veșnic în ea. Vocația supremă a istoriei umane este de-a-L primi în ea pe Cel veșnic, de-a sălășlui pe Cel dinainte de ea, de-a naște pe Cel care a născut-o și de a muri și a învia împreună cu El: „Acesta era despre Care am zis: Cel care vine după mine a fost înaintea mea, pentru că mai înainte de mine era. Și din plinătatea Lui noi toți am luat, și har peste har” (Ioan 1, 15-16). Omul Îl naște pe Dumnezeu, iată smerenia infinită a unirii timpului cu eternitatea. Omul vremelnic naște în vremi pe Principiul creator al universului pentru a arăta vocația sa primară de moștenitor al nemuririi lui Dumnezeu. Această antinomie fundamentală a umanității va justifica întregul efort al lumii de a scăpa de povara morții. În sânul lumii muritoare se află sămânța nemuririi ei, în adâncul pământului omenesc așteaptă smerit germenul vieții eterne, toate morțile și toată durerea istoriei sunt preludiul morții lui Dumnezeu Cuvântul pentru lume din iubire. Destinul libertății noastre este solidar cu viața lui Dumnezeu între oameni. Biruința umanității asupra propriei sale morți – pe care a ales-o prin ignoranță și mândrie – este prezentă întregă în Hristos, Jertfitorul veșnic și Jertfa cea vie a iubirii: „Iată Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii” (Ioan 1, 29).

Ambivalența teologică a istoriei cuprinde, pe de o parte, creația empirică, supusă simțurilor și limitării și, pe de altă parte, prezența nevăzută dar evidentă spiritual a „puterilor veacului viitor”. Această evidență (*evidentia*) pnevmatologică este izvorul și lumina de sens a tuturor celor văzute cu ochii fizici, pricina și odihna tuturor celor create și slava materiei. Lumina spirituală este substratul și finalitatea ontologică a materiei care va fi spiritualizată prin învierea morților. Această realitate este deja cuprinsă în Hristos Cel înviat din morți, în Care materia a devenit lumină euharistică adică

dăruitoare și pururea veșnică prin har. Materia limitată, relativă, divizibilă la infinit și schimbătoare în cele ce o alcătuiesc devine în Trupul lui Hristos receptacol al luminii necreate a lui Dumnezeu. Ea însăși devine transparentă luminii fără de umbră a veacului viitor, dăruindu-se și contopindu-se fără amestecare în lumina lină a Dumnezeirii. De aceea, Sfântul Pavel afirmă că durerile istoriei sunt cruciforme și sensul lor este slava învierii: „Chiar dacă omul nostru cel din afară se trece, cel dinăuntru însă se înnoiește din zi în zi. Căci necazul nostru de acum, ușor și trecător, ne aduce nouă, mai presus de orice măsură, slavă veșnică covârșitoare, neprivind noi la cele ce se văd, ci la cele ce nu se văd, fiindcă cele ce se văd sunt trecătoare, iar cele ce nu se văd sunt veșnice” (II Corinteni 4, 16-18). Există, așadar, un ritm interior al istoriei în care materia se transformă în lumină prin prezența lui Hristos în ea, iar durerea și moartea sunt asimilate progresiv și decisiv iubirii răstignite a lui Dumnezeu pentru noi.

Profeții Vechiului Testament vor intui prin negura veacurilor dimensiunea antropologică a Scripturii și vocația scripturală a omului²³. Această identitate mistică dintre om și Scriptură va fi afirmată de Întruparea Cuvântului lui Dumnezeu, Care se scrie prin Duhul Sfânt în inima omului. Conceptul de *homo scriptura* va fi articulat în cheie eclesiologică și pnevmatologică de Apostolul Pavel: „Scrisoarea noastră sunteți voi, scrisă în inimile noastre, cunoscută și citită de toți oamenii, arătându-vă că sunteți scrisoare a lui Hristos, slujită de noi, scrisă nu cu cerneală, ci cu Duhul Dumnezeului Celui viu, nu pe table de piatră, ci pe tablele de carne ale inimii” (II Corinteni 3, 2-3). Această corespondență mistică va fi o permanență a teologiei ortodoxe. „Timpul este omul însuși”.

Paradoxul istoriei ca robie și eliberare de domnia stricăciunii a fost concentrat în capitolul 8 al epistolei către Romani de către Sf. Apostol Pavel. „Legea păcatului și a morții” (Romani 8, 2) este o realitate pentru omul căzut, dar „legea Duhului vieții” împlinită în umanitate de Hristos poate transfigura omul în făptură de lumină. Aparenta dualitate dintre „trup”, ca resort al stricăciunii și morții, și „duh”, ca principiu al vieții²⁴, este împlinită în Hristos, „puterea

²³ „Istoria dinainte de Hristos este o pregătire a venirii lui Hristos”, G. Mantzaridis, *op. cit.*, p. 88.

²⁴ „Căci dorința cărnii este moarte, dar dorința Duhului este viață și pace” (Romani 8, 6).

lui Dumnezeu și înțelepciunea lui Dumnezeu”²⁵, Care a devenit trup „καὶ Λόγος σὰρξ ἐγένετο” (Ioan 1, 13), pentru a unifica omul și pentru a-l uni în Sine cu Dumnezeu. Prezența Duhului Sfânt în inima omului este temeiul *temporalității ca rugăciune*. „De asemenea și Duhul vine în ajutor slăbiciunii noastre, căci noi nu știm să ne rugăm cum trebuie, ci Însuși Duhul Se roagă pentru noi cu suspine negrăite” (Romani 8, 26). Astfel, dialogul lui Dumnezeu cu oamenii (vis-à-vis) devine sălășluire și interioritate a lui Dumnezeu în om și a omului în Dumnezeu „Iar dacă cineva nu are Duhul lui Hristos, acela nu este al lui Hristos” (Romani 8, 9). În această unire tainică a omului cu Dumnezeu, viața pământească devine antinomic moarte a păcatului: „Iar dacă Hristos este în voi, trupul este mort pentru păcat; iar Duhul, viață pentru dreptate” (Romani 8, 10). Lumina pascală care se revarsă peste lume prin Înviere pătrunde în viața umană ca realitate a iubirii treimice: „Iar dacă Duhul Celui ce a înviat pe Iisus din morți locuiește în voi, Cel ce a înviat pe Hristos Iisus din morți va face vii și trupurile voastre cele muritoare, prin Duhul Său care locuiește în voi” (Romani 8, 11).

Insistența scriitorilor Evangheliilor asupra istoricității Fiului lui Dumnezeu arată paradoxul istoriei ca îndumnezeire a creaturii prin har. Istoria conține în ea semințele logice ale nemuririi. Finitul este capabil de infinit (*finitus capax infiniti*), cuvintele Sf. Apostol Pavel sunt revelatoare în acest sens: „Întru El (Hristos) locuiește trupește toată plinătatea Dumnezeirii” (Coloseni 2, 9). Infinitul locuiește plenar în finit, eternitatea rezidă în timp, nevăzutul ne privește din lucruri văzute, spațialul se cuprinde în spațiu, Plinătatea ființei se smerește în starea de creatură.

Importanța temporalității umane rezidă tocmai din smerenia infinită a lui Dumnezeu Care a devenit timp pentru a dărui oamenilor eternitatea. Credința nu este, așadar, atașamentul emoțional față de un mit care reprezintă vreo valoare universal-umană, ci realitatea puterii lui Dumnezeu, lucrător în istorie și Iubitor de oameni.

7. Durerea creației și Jertfa Mântuitorului

Căderea umană antrenează întreaga creație în neantul lipsei de sens și de lumină: „Căci știm că toată făptura împreună suspină

²⁵ „Dar pentru cei chemați, și iudei și elini: pe Hristos, puterea lui Dumnezeu și înțelepciunea lui Dumnezeu” (I Corinteni 1, 24).

și împreună are dureri până acum” (Romani 8, 22). Această compasiune (συμπόθεια) a naturii cu omul are o dublă semnificație: ea reprezintă deopotrivă durerea („suspină” – σοστενόςσει) ratării vocației umane sacerdotale (de preot al creației) și așteptarea iminentă și pregnantă („are dureri” - συνωδίνει) a naturii de a naște în sine fiii ai lui Dumnezeu. Verbul „συνωδίνει” exprimă durerile nașterii, inaugurării unui nou veac, al unirii cu Dumnezeu. Durerile de concepere (orice naștere are un λόγος și orice rațiune este născătoare) a omului sunt așteptarea și dorul naturii după vocația sa originară: de a fi impregnată (*impregnare* – semnifică zămisirea omului în creație adică umanizarea și înbiserizarea creației) și integrată în om ca realitate euharistică. Din această perspectivă, concepția este zămislire, iar o realitate pregnantă poartă în sine rodul propriei evidențe.

Apostolul continuă să analizeze realitatea istoriei ca πρόθεσις – intenție și pregătire a eshatonului²⁶. Finalitatea eshatologică a istoriei este prezentă în fiecare clipă a ei ca semn al tainei veacurilor. Astfel, parcursul vieții omeneste este o succesiune de încercări și de osteneți care așteaptă și cheamă odihna lui Dumnezeu. Nădejdea este pregătire pentru înviere și dinamism al iubirii jertfelnice și înnoitoare: „Noi ne lăudăm și în suferințe, bine știind că suferința aduce răbdare, și răbdarea încercare, și încercarea nădejde, iar nădejdea nu rușinează, pentru că iubirea lui Dumnezeu s-a vărsat în inimile noastre, prin Duhul Sfânt, Cel dăruit nouă” (Romani 5, 3-5).

Durerea acestui veac de naștere a veacului viitor, dar prezent în taină se manifestă și prin grija Bisericii față de fiecare om care se poate pierde din cauza slăbiciunii și a păcatelor. Duhul lumesc de dezunire și de egoism face ca Biserică să trăiască într-o priveghere îndurerată de a aștepta și chema stăruitor pe toți cei promiși vieții veșnice, dar care au pierdut „Calea, Adevărul și Viața” (Ioan 14, 6): „Pe lângă cele din afară, ceea ce mă împresoară în toate zilele este grija de toate Bisericile” (II Corinteni 11, 28). Veacul acesta este veacul în care pofta și iubirea de putere se ascund în inima umanității și devine pricini de moarte spirituală a acesteia.

Astfel, durerile veacului de acum sunt integrate de Biserică în asumarea jertfei de pe Cruce a lui Hristos, „Omul durerilor și cunosătorul suferinței” (Isaia 53, 3). Suferința și moartea – atât de prezente

²⁶ De asemenea, *Proskomidia* – πρόθεσις, slujba de pregătire a Liturghiei concentrează în sine mistic și liturgic toată istoria mântuirii ca pregătire a Împărăției lui Dumnezeu.

în lume – sunt extensia sacrificială a Crucii lui Hristos, „Mielul jertfit de la întemeierea lumii”: „Căci socotesc că pătimirile vremii de acum nu sunt vrednice de mărirea care ni se va descoperi” (Romani 8, 18). Istoria este integrată în *Triduum*, ca moarte și înviere împreună cu Hristos „Vă îndemn, deci, fraților, pentru îndurările lui Dumnezeu, să înfățișați trupurile voastre ca pe o jertfă vie, sfântă, bine plăcută lui Dumnezeu” (Romani 12, 1).

Finalitatea umanității este Învierea, prezentă tainic în ritmurile vieții și liturgic în sărbătorile Bisericii. Apostolul percepe această vocație hristologică a istoriei și o orientează mereu spre vocația hristologică a persoanei umane. Moartea lui Iisus pecetluiește vocațiile universului, iar Învierea deschide istoria prezenței lui Dumnezeu: Iisus este *Amin*-ul lui Dumnezeu (cf. II Corinteni 1, 20), confirmarea promisiunilor divine și „plinirea vremii”.

Triduum, cele trei zile ale Morții, pogorării la iad și Învierii lui Hristos sunt cel mai important eveniment al istoriei, care o orientează spre *esbaton*. Moartea și Învierea lui Iisus sunt punctul axial al destinului umanității și sensul istoriei și al veșniciei: „Iar Dumnezeu păcii, Cel ce, prin sângele unui testament veșnic, a sculat din morți pe Păstorul cel mare al oilor, pe Domnul nostru Iisus” (Evrei 13, 20). În această concentrare a sensului istoriei, arhieria lui Hristos arată deopotrivă iubirea jertfelnică a lui Dumnezeu pentru lume și finalitatea dăruitoare a umanității și a cosmosului în general.

Realitatea Jertfei pe Cruce a lui Hristos este o realitate temporală și veșnică, pentru că întreaga Sfântă Treime participă la restaurarea cosmosului și a istoriei. Această Jertfă dumnezeiască a Fiului lui Dumnezeu este expresia iubirii Sale filiale și jertfelnice din veșnicie, Fiul fiind Dăruirea de Sine a Tatălui prin naștere negrăită. De aceea, Jertfa de pe Golgota proiectează în timp realitatea treimică și liturgică a Cinei eshatologice. Ea este concretizarea în timp a Liturghiei veșnice a Fiului lui Dumnezeu, jertfit prin Duhul Sfânt pe altarul iubirii Tatălui: „Cu cât mai mult sângele lui Hristos, Care, prin Duhul cel veșnic, S-a adus lui Dumnezeu pe Sine jertfă fără de prihană, va curăți cugetul vostru de faptele cele moarte, ca să sluiți Dumnezeului Celui viu?” (Evrei 9, 14).

Omul este vorbitor cu Dumnezeu. De asemenea, prin intermediul limbajului ca icoană a comuniunii trinitare, omul dăruiește sens și lumină creaturilor împărtășind lumina lui Dumnezeu în cosmos și deschizând vocațiile de dăruire ale făpturii. Această consistență euharistică a făpturii va fi actualizată în manieră pleneră în

viața Mântuitorului Hristos: la cuvântul Lui natura se restaurează, se vindecă de moarte și de stricăciune, iar cosmosul refuză să se răzvrătească împotriva omului căzut.

Ordinea originară a creației și armonia universală a celor „bune foarte – καλὰ λίον” (Facere 1. 31) va fi restaurată în lucrările Fiului lui Dumnezeu întrupat. Natura ascultă de Hristos, recunoscând în El pe Dumnezeu, dar și pe omul fără de păcat unit cu Dumnezeirea. Marea și vântul se odihnesc la porunca Omului îndumnezeit – Hristos, mărturisind „suspînul” lor²⁷ după armonia firească, peștii se înghesuie în plasele pescarilor de oameni pentru a afirma vocația euharistică a făpturii, consistența ei de dar al Creatorului și menirea ei de a se dărui omului transfigurat. Întoarcerea omului la Dumnezeu (realizată în Hristos) înseamnă implicit și întoarcerea naturii în sânul umanității care o asumă și o transfigurează în sine. De aceea, în slujbele Bisericii, Sfinții lui Dumnezeu sunt numiți „rai dumnezeiesc și stăpânesc” (Acatistul Sf. Ioan Botezătorul).

8. „O dată pentru totdeauna”

Evenimentele mântuitoare ale vieții lui Hristos se înscriu în ordinea veșniciei Fiului lui Dumnezeu Care le săvârșește. Ele sunt înveșnicite și devin permanente ale iubirii împărtășite sacramental în Biserică. Lucrările lui Hristos în lume sunt exemplare pentru că sunt realizate de o Persoană a Treimii și au rezonanță și efectivitate eternă. De aceea, putem spune că Învierea lui Hristos nu numai că a avut loc într-un timp acum aproape două milenii, ci este un eveniment contemporan cu veșnicia și cu noi. Ea este săvârșită „o dată pentru totdeauna” (εφάπαξ) și se imprimă în istorie ca izvor de viață și de veșnicie: „El a intrat *o dată pentru totdeauna* - εφάπαξ – în Sfânta Sfintelor, nu cu sânge de țapi și de viței, ci cu însuși sângele Său, și a dobândit o veșnică răscumpărare” (Evrei 9, 12). Unicitatea arhieriei lui Hristos vine din veșnicia Arhiereului răstignit și din consistența jertfei Sale: El nu aduce jertfă ceva străin de sine și înlocuitor, ci pe Sine Însuși Se jertfește pentru viața lumii: „Căci El a făcut aceasta o dată pentru totdeauna, aducându-Se jertfă pe Sine Însuși” (Evrei 7, 27).

De aceea, Biserica subzistă pe această putere a ei dată de Duhul Sfânt Care o umple pe ea de la Cincizecime, de a intra în realitatea

²⁷ „Făptura împreună suspînă și împreună are dureri până acum” (Romani 8, 22).

veșnică a Jertfei Fiului lui Dumnezeu. Liturghia Bisericii este tocmai această poartă de intrare în veșnicie: „Eu sunt ușa: de va intra cineva prin Mine, se va mântui; și va intra și va ieși și pășune va afla” (Ioan 10, 9). Biserica exersează în timp trăirea veșniciei, împărțându-se de lumina veșnică a lui Hristos Cel răstignit și înviat: omul în Biserică se face „părtaș dumnezeieștii firi – θειας κοινωνοί φύσεως” (II Petru 4, 1).

9. Teologia nădejdi

Teologia nădejdi ca asumare a realității viitoare este expresia acestei tensiuni de lumină dintre libertatea umană și har, dintre istorie și Împărăție, dintre prezentă și așteptare, dintre taină și plinire, dintre veacul de acum și cel ce va să fie: „Căci prin nădejde ne-am mântuit; dar nădejdea care se vede nu mai e nădejde” (Romani 8, 24). Astfel, speranța creștină nu este doar așteptarea unui eveniment mai mult sau mai puțin probabil, ci este deja protensia sau întinderea ființei spre o realitate accesibilă temporal. Nădejdea este un har, pentru că ea este dor și gustare în taină a unei făgăduințe a Celui veșnic.

Sfântul Apostol Pavel va concentra în această teologie a nădejdi toată învățătura creștină: „Pentru nădejdea și învierea morților sunt eu judecat” (Fapte 23, 6). Astfel, credința în Hristos este nădejde și înviere, timp și eternitate, unite în Persoana Mântuitorului care împlinește în Sine așteptarea de veacuri a poporului ales: „Căci pentru nădejdea lui Israel mă aflu eu în acest lanț” (Fapte 28, 20).

Temporalitatea abordată teologic este o permanentă nădejde stăruitoare a Bisericii de a se uni mai intens cu Hristos, Capul Bisericii: „Iar Dumnezeu nădejdi să vă umple pe voi de toată bucuria și pacea în credință, ca să prisosească nădejdea voastră, prin puterea Duhului Sfânt” (Romani 15, 13). Dumnezeu este „al nădejdi” (ὁ θεός τῆς ἐλπίδος), pentru că El este sfârșitul fericit al tuturor oamenilor care L-au dorit în această viață. Speranța este, așadar, persistentă și crescătoare, în stare „să prisosească”, devenind prezentă și unire.

Teologia nădejdi este *conștiința prezenței tainice a lui Hristos în viața lumii* și dorul de a-L primi. Pentru creștin, suferința este Cruce care are ascunsă în ea lumina Învierii, iar durerea asumată se unește cu durerea mântuitoare a lui Hristos pentru fiecare om, este răspunsul de iubire al omului la iubirea răstignită a Mântuitorului: „Că

precum prisosesc pătimirile lui Hristos întru noi, așa prisosește prin Hristos și mângâierea – παράκλησις – noastră. Deci, fie că suntem strămtorați, este pentru a voastră mângâiere și mântuire, fie că suntem mângâiați, este pentru a voastră mângâiere, care vă dă putere să îndurați cu răbdare aceleași suferințe pe care le suferim și noi. Și nădejdea noastră este tare pentru voi, știind că precum sunteți părtași suferințelor, așa și mângâierii (II Corinteni 1, 5-7). Această *progresivitate a răstignirii și învierii interioare a omului în Hristos* a fost experiată plenar de către mucenici, care au trăit și au murit pentru El.

Timpul este descoperirea treptată a nădejzii și simțirea progresivă a prezenței lui Dumnezeu în om. Astfel, Apostolul se roagă neîncetat ca membrii Bisericii să simtă și să priceapă care este finalitatea acestei vieți și slava care îi așteaptă: „Nu încetez a mulțumi pentru voi, pomenindu-vă în rugăciunile mele, ca Dumnezeuul Domnului nostru Iisus Hristos, Tatăl slavei, să vă dea vouă duhul înțelepciunii și al descoperirii, spre deplina Lui cunoaștere, și să vă lumineze ochii inimii, ca să pricepeți care este nădejdea la care v-a chemat, care este bogăția slavei moștenirii Lui, în cei sfinți” (Efeseni 1, 16-18) și „rămâneți întemeiați în credință, întăriți și neclintiți de la nădejdea Evangheliei pe care ați auzit-o, care a fost propovăduită la toată făptura de sub cer și al cărei slujitor m-am făcut eu, Pavel” (Coloseni 1, 23).

Sf. Apostol Pavel vorbește despre realitatea cerească a nădejzii, care este o evidență a simțirii duhovnicești și ea se experiază prin credință și iubire fraternă: „Căci am auzit despre credința voastră în Hristos Iisus și despre dragostea ce aveți către toți sfinții, pentru *nădejdea cea gătită vouă în ceruri*, de care ați auzit mai înainte în cuvântul adevărului Evangheliei (Coloseni 1, 4-5). Pentru Apostol, ținta speranței nu e ceva, ci Cineva, este Fiul lui Dumnezeu: „Iisus Hristos, *nădejdea noastră*” (I Timotei 1, 1).

Timpul este receptaculul creat al tainei veacurilor, dorirea lui Dumnezeu de a se uni cu omul în Hristos, Modelul original și suprem al umanității: „Taina cea din veci ascunsă neamurilor, iar acum descoperită sfinților Săi, cărora a voit Dumnezeu să le arate care este bogăția slavei acestei taine între neamuri, adică Hristos în voi, nădejdea slavei. (Coloseni 1, 26-27). Acest verset paulin arată că speranța Bisericii nu este doar o posibilitate, ci e deja împlinită în Hristos Cel înviat, „Care șade de-a dreapta Tatălui”. În El, istoria s-a împlinit, iar Împărăția este prezentă întregă în El. Viața veșnică este tocmai unirea cu Hristos, iar moartea veșnică este refuzul de a-L iubi, deși a murit și a înviat pentru noi.

Sf. Ioan Teologul afirmă rolul purificator al speranței care e așteptare liturgică și dor de Dumnezeu. „Și oricine și-a pus în El nădejdea, acesta se curățește pe sine, așa cum Acela curat este” (I Ioan 3, 3).

Planul veșnic al Sfintei Treimi include nemurirea oamenilor zidiți după chipul Fiului și integrați în Trupul Lui eclesial – Biserica: „Întru *nădejdea vieții veșnice*, pe care a făgăduit-o mai înainte de anii veacurilor Dumnezeu, Care nu minte” (Tit 1,2). Timpul umanității este așadar în viziunea paulină, icoana creată a veșniciei și a iubirii lui Dumnezeu pentru om. Veacurile sunt distanța, intervalul (διάστημα) dintre ἄνθρωπος și θεάνθρωπος, dintre creație și vocație, dintre natură și har.

Acest chip al Fiului lui Dumnezeu impregnat în firea umană este interioritatea iubitoare a dăruirii de sine și ia forma rațiunii, a dorinței, a memoriei și a libertății.

10. „Taina cea din veac ascunsă”

Noul Testament privește întreaga istorie ca pe o cale mistagogică de inițiere a omului în taina iubirii lui Dumnezeu. Succesiunea evenimentelor are un sens definit, iar planul veșnic al lui Dumnezeu de unire a tuturor în Hristos se desfășoară îmbrățișând libertatea creaturii cu har și orientând-o spre realitățile veșnice. Timpul este, așadar, desfășurarea și realizarea tainei lui Dumnezeu. Această taină este concentrată în moartea și Învierea lui Hristos pentru umanitate și pentru cosmos. Ea include biruința asupra răului (ca manifestarea nefirească – împotriva firii a liberului arbitru al persoanelor create, fie ele îngeri sau oameni) prin asumarea de către Hristos a suferinței și alienării omului de Dumnezeu. Spre această biruință converge toată istoria ca spre un apex al ei, iar frumusețea și diversitatea creaturilor sunt semnul acestei taine de iubire dintre Dumnezeu și om.

Taina veacurilor (de îndumnezeire a omului) se consumă și se descoperă apofatic, fără a se înțelege deplin, ci doar prin simțirea spirituală a omului răstignit și înviat cu Hristos prin Botez. Ea este o reciprocitate nupțială a creaturii cu Creatorul, în care iubirea veșnică a lui Dumnezeu se revarsă hristologic peste lume și umple istoria de frumusețe și sens. „Iar celui ce poate să vă întărească după Evanghelia mea și după propovăduirea lui Iisus Hristos, potrivit cu descoperirea *tainei celei ascunse din timpuri veșnice* – μυστηρίου χρόνος αἰώνιους σεσιγημένου, iar acum arătată prin Scripturile

proorocilor, după porunca veșnicului Dumnezeu și cunoscută la toate neamurile spre ascultarea credinței” (Romani 16, 25-26).

Cuvintele Apostolului vorbesc despre *timpuri eterne*. Hermeneutica acestui paradox aparent insurmontabil poate fi următoarea: planul lui Dumnezeu de unire a Sa cu omul este etern, dar lumina care se revarsă peste lume din eternitatea Sa este accesibilă oamenilor în timp, progresiv și înnoitor. „Ascunzimea”²⁸ tainei se risipește progresiv, o dată cu revelația supranaturală și cu maturizarea temporală a umanității, de a primi această schimbare de paradigmă, de gândire (μεταβολά): unirea lui Dumnezeu cu omul. Scriptura este cheia „acestei taine mari și cerești”²⁹ prin care omul devine dumnezeu după har. Întruparea Fiului lui Dumnezeu este tocmai manifestarea plenară a acestei taine a iubirii „arătată acum”. Hristos este „Mielul lui Dumnezeu Care ridică păcatele lumii” (Ioan 1, 29), „Jertfa cea vie jertfită”³⁰, și El unește în Sine Dumnezeirea cu umanitatea, timpul cu eternitatea și ascunzimea cu arătarea iubirii divine. Prin moartea Sa, Hristos rupe zăpăsul morții și al păcatului: „Ștergând zăpăsul ce era asupra noastră, care ne era potrivit cu rânduiețile lui, și l-a luat din mijloc, pironindu-l pe cruce” (Coloseni 2, 14). Acest zăpăsul – χειρόγραφον – a fost, în viziunea tipologic-alegorică a Părinților, scris de mâna lui Adam atunci când a întins mâna și a luat pomul oprit, prin neascultare și nepocăință și s-a aprofundat în firea umană ca slăbiciune și opacitate ființială, ca mortalitate și dependență de pământ a omului căzut. Așadar, planul veșnic de mântuire a lumii înseamnă răstignirea egoismului uman pe Crucea iubirii lui Dumnezeu. Hristos este „Paștile cele de taină”³¹, căci „Paștile nostru Hristos S-a jertfit pentru noi – γὰρ τὸ πάσχα ἡμῶν ἐτύθη Χριστός” (Corinteni 5, 7).

Verbul θύω înseamnă a jertfi, a înjunghia, a aduce ardere de tot și sugerează imolarea (*immolare* – a sacrifica, lat.) Mielului lui Dumnezeu pe altarul iubirii Tatălui.

Jertfa Fiului lui Dumnezeu deschide istoria spre Împărăția eternă a iubirii. Astfel Sf. Pavel, după ce afirmă realitatea sacrificială a lui Hristos (I Corinteni 5, 7), vorbește despre celebrare, sărbătorire „De aceea *să prăznuim* – ἐορτάζωμεν nu cu aluatul cel vechi, nici cu aluatul răutății și al viclesugului, ci cu azimele curăției și ale adevărului”

²⁸ După expresia Părintelui Stăniloae.

²⁹ Sf. Taină a Botezului, în *Molitfelnic*, p. 28.

³⁰ Utrenia Învierii, *Penticostar*, p. 22.

³¹ *Ibidem*, p. 23.

(I Corinteni 5, 8). Timpul Bisericii este deci un *timp al Crucii și Învierii*, o sărbătoare continuă și o celebrare a Învierii care devine prin Liturghie tot mai prezentă în viața Bisericii, până când va deveni permanența luminii veșnice a lui Dumnezeu, la sfârșitul istoriei.

Sf. Pavel insistă asupra acestui nou răsărit al ființei adus de Învierea lui Hristos: „Iar Dumnezeu, Care a înviat pe Domnul, ne va învia și pe noi prin puterea Sa” (I Corinteni 6, 14). El afirmă „El ne-a mântuit și ne-a chemat cu chemare sfântă, nu după faptele noastre, ci după a Sa hotărâre și după harul ce ne-a fost dat în Hristos Iisus, *mai înainte de începutul veacurilor* – *πρὸ χρόνων αἰώνιων*, iar acum s-a dat pe față prin arătarea Mântuitorului nostru Iisus Hristos, Cel ce a nimicit moartea și a adus la lumină viața și nemurirea – *ζωὴν καὶ ἀφθαρσίαν*, prin Evanghelie” (II Timotei 1, 9-10). Harul iubirii lui Dumnezeu este, așadar, necreat și veșnic, ascuns în țesătura istoriei și revărsat plenar asupra umanității prin Ipostasul Fiului Său. Veacurile sunt trepte de descoperire a slavei lui Dumnezeu, iar Evanghelia nu este numai „cuvintele vieții veșnice” (Ioan 6, 63), ci și puterea lui Dumnezeu de-a descoperi „taina cea din veac ascunsă și de îngeri neștiută”³² și de-a dărui nemurirea adică pe Hristos.

Viața umană în Biserică este o succesiune de morți și de învieri spirituale, prin curățire de patimi și prin întoarcerea la Dumnezeu. Structura provizorie a vieții trupului este temeiul înveșnicirii spirituale prin asumarea jertfei lui Hristos: „Ci noi, în noi înșine, ne-am socotit ca osândiți la moarte, ca să nu ne punem încrederea în noi, ci în Dumnezeu, Cel ce înviază pe cei morți” (II Corinteni 1, 9).

Misiunea Bisericii este misiunea lui Hristos trimis din veșnicia Tatălui pentru a uni întru Sine tot universul prin iubire. De aceea, timpul Bisericii este timpul lui Hristos extins în lume, timpul prezenței Sale, al morții și al Învierii Sale în oamenii care S-au botezat întru moartea și Învierea Lui: „Precum M-ai trimis pe Mine în lume, și Eu i-am trimis pe ei în lume” (Ioan 17, 18). Nimic din lucrările Bisericii nu are caracterul de activism instituțional terestru, ci lucrarea Bisericii este lucrarea lui Hristos. Prin moartea și Învierea lui Hristos, Dumnezeu desființează aparenta neutralitate a istoriei: „Acum este judecata acestei lumi; acum stăpânitorul lumii

³² Catavasiile Bunei Vestiri, Slujba Utreniei, *Catavasier*, Editura Trinitas, Iași, 2000, p. 145.

acesteia va fi aruncat afară” (Ioan 12, 31). Odată cu Întruparea Mântuitorului, toate evenimentele istoriei Bisericii Îl privesc direct pe Hristos. Prin Botez, Hristos Se naște prin Duhul Sfânt în inima și în viața omului. Toate relele lumii sunt de acum răstignirea lui Hristos prezent în aproapele nostru. Nimic din temporalitatea lumii nu ne mai este străin, căci iubirea lui Hristos umple de lumină toate ungherele istoriei și ale ființei umane: „Iar aceea că S-a suit – ce înseamnă decât că S-a pogorât în părțile cele mai de jos ale pământului? Cel ce S-a pogorât, Acela este Care S-a suit mai presus de toate cerurile, ca pe toate să le umple” (Efeseni 4, 9-10).

Purtarea de grijă a lui Dumnezeu se manifestă în toată diversitatea infinită a iubirii Sale. Ea poate fi văzută în consistența creației ca dar al lui Dumnezeu. Totul este dat de la El: „Al Domnului este pământul și plinirea lui, lumea și toți cei ce locuiesc într-însa” (Psalm 23, 1). Totul este dar făcut omului și așteaptă dăruirea de sine a omului: „Toate către Tine așteaptă ca să le dai lor hrană la bună vreme” (Psalm 103, 28).

Moartea și Învierea lui Hristos este mutarea întregii umanități din „moarte la viață”. Sf. Ap. Pavel accentuează această nouă perspectivă a umanității de *cives sanctorum et domestici Dei*: „Deci, dar, nu mai sunteți străini și locuitori vremelnici (πάροικοι), ci sunteți împreună cetățeni (συμπολιται) cu sfinții și casnici (οἰκεῖτοι) ai lui Dumnezeu” (Efeseni 2, 19).

În această conștiință a providenței divine, Apostolul îndeamnă pe creștinii din Corint să nu judece nimic „mai înainte de vreme – προ καιροῦ (I Corinteni 4, 5).

11. Biserica – „pleroma lui Hristos”

Timpul eclezial este, așadar, creșterea omului în iubire jertfelnică și așteptarea „Zilei celei neînserate”³³ a Împărăției lui Dumnezeu. Preaslăvirea lui Hristos în sânul Treimii înseamnă integrarea Bisericii, Trupul Lui înviat, în ordinea „zilei a opta”. Biserica este nu doar *instituție divino-umană* și *organism al vieții lui Dumnezeu în oameni*, ci și *pleroma lui Hristos*, „τὸ πλήρωμα τοῦ τὰ πάντα ἐν πᾶσιν πληρουμένου”, împlinirea misiunii Sale de înveșnicire a lumii: „Pe aceasta, Dumnezeu a lucrat-o în Hristos, sculându-L din morți și așezându-L de-a dreapta Sa, în ceruri, mai presus

³³Tropar la Împărtășirea preoților la Sf. Liturghie, *Liturghier*, p. 180.

decât toată începătoria și stăpânia și puterea și domnia și decât tot numele ce se numește, nu numai în veacul acesta, ci și în cel viitor. Și toate le-a supus sub picioarele Lui și, mai presus de toate, L-a dat pe El cap Bisericii, care este trupul Lui, *plinirea Celui ce plinește toate într-o toți* (Efeseni 1, 20-23).

Expresia care definește concentrarea tuturor rațiunilor creației și ale istoriei în Hristos este „plinirea vremii – το πλήρωμα του χρόνου”, care definește starea de maturitate a umanității și a istoriei de a primi pe Dumnezeu făcut Om: „Iar când a venit plinirea vremii³⁴, Dumnezeu, a trimis pe Fiul Său, născut din femeie, născut sub Lege, ca pe cei de sub Lege să-i răscumpere, ca să dobândim înfierea” (Galateni 4, 4). Momentul Întrupării este plinirea timpului pentru că sensul istoriei este Hristos. Apostolul vorbește și de „iconomia plinirea vremurilor – εἰς οἰκονομίαν τοῦ πληρώματος τῶν καιρῶν”: „Făcându-ne cunoscută taina voii Sale, după buna Lui socotință, astfel cum hotărâse în Sine mai înainte, spre iconomia plinirii vremilor, ca toate să fie iarăși unite în Hristos, cele din ceruri și cele de pe pământ – toate într-o El” (Efeseni 1, 9-10). Astfel, plinirea timpului (χρόνος) este Întruparea, iar plinirea vremurilor (καιρός) este sfârșitul veacurilor: „Și toate acestea li s-au întâmplat aceluia, ca preînchipuiri ale viitorului, și au fost scrise spre povățuirea noastră, la care au ajuns sfârșiturile veacurilor” (I Corinteni 10, 11). Era hristologică este eshatologia inaugurată în Persoana Fiului lui Dumnezeu întrupat, iar desfășurarea istoriei este de acum extensie a acestei realități eshatologice în viața temporală vremelnică a universului. Eshatonul prezent plenar în Hristos incumbă și pătrunde timpul pentru a-l concentra în eternitatea lui Dumnezeu. Prin moarte, omul ia cu sine timpul său concentrat, esențializat în lumina sau întunericul spiritual pe care le-a adus pe pământ: „Eu, Lumină am venit în lume, ca tot cel ce crede în Mine să nu rămână în întuneric” (Ioan 12, 46). Conformitatea Bisericii cu Hristos „Lumina lumii” (Ioan 8, 12) este în a naște lumina spirituală în care timpul valoric își va aduce slava sa în Împărăția luminii veșnice: „Și porțile cetății nu se vor mai închide ziua, căci noaptea nu va mai fi acolo. Și vor aduce în ea slava și cinstea neamurilor” (Apocalipsa 21, 25-26).

Unii teologi occidentali radicalizează mesajul evangheliei și afirmă că eshatologia este realizată deplin și definitiv în venirea lui

³⁴ Plinirea vremii este plinirea întregii istorii, pregătirea lumii s-a realizat atât în sânul poporului iudeu, cât și în întreaga umanitate, vezi G. Mantzaridis, *op. cit.*, p. 88.

Hristos (Ch.H. Dodd). Alții, ca Joachim Jeremias și R.H. Fuller, afirmă parțialitatea eshatologică a vieții lui Hristos pe pământ, afirmând că Împărăția lui Dumnezeu este prezentă proleptic în slujirea lui Iisus. Operativitatea eshatonului este reală în timp, fără a fi deplină. Așa cum Legea este „umbra celor viitoare” (Evrei 8, 5; 10, 1), tot așa și timpul Ecclesiei este prezența tainică a realităților cerești. Teologii mai sus amintiți se bazează pe afirmația paulină că Hristos a intrat în sanctuarul etern al Tatălui „o dată pentru totdeauna” (cf. Evrei 11, 16, 12, 22; 6, 19; 8, 12; 11, 24). Poporul eclesial nu a intrat încă în odihna Treimii, ci doar Înaintemergătorul umanității (cf. Evrei 13, 14), Hristos. Dar pentru că Sângele Său a dobândit o „mântuire veșnică” (Evrei 5, 9; 9, 12-15) și a inaugurat un Testament etern (Evrei 6, 1-6), Biserica poate degusta darul eshatologic și „puterile veacului viitor”³⁵.

Apartenența creștinilor la Trupul lui Hristos nu este doar o realitate simbolică, ci una vie și efectivă. Prin Botez, omul moare și înviază cu Hristos, devine un mădular, o miridă unică din Trupul Lui. Sf. Ioan Teologul afirmă apartenența harică la Hristos: „Cel care vine după mine a fost înaintea mea, pentru că mai înainte de mine era. Și din plinătatea Lui noi toți am luat, și har peste har” (Ioan 15-16). Această plinătate a lui Hristos este nu doar ontologică, ca asumare a tuturor persoanelor umane în Biserică, ci și temporală: Hristos este înainte de orice creatură și mai presus de aceasta, izvorul și odihna vieții: „Pentru că întru El au fost făcute toate, cele din ceruri și cele de pe pământ, cele văzute, și cele nevăzute, fie tronuri, fie domnii, fie începătorii, fie stăpânii. Toate s-au făcut prin

³⁵ Cf. Geoffrey Wainwright, *Eucharist and Eschatology*, pp. 33-49. P. Althaus spune că clipele sunt valuri pe țărmul veșniciei. Oscar Cullman afirmă că eshatologia este un concept perfect temporal. De altfel, predestinația ca erezie – atentat la libertatea absolută a umanității – este o continuare a eshatologiei triumfaliste a lui Augustin, pentru care Biserica posedă deja toate mijloacele pentru asigurarea veacului viitor membrilor ei. De aici până la afirmația lui Paul Tillich că Dumnezeu Cel veșnic este prezent în adâncul a toate și Se manifestă atât de mult, încât noi suntem transparenți teonomic la „puterea firii”, teorie ce transcende etica creștină și dizolvă diferența dintre bine și rău în favoarea unui panteism mascat, nu mai este mult. Augustin afirmă că Biserica este instituția supranaturală cu o realitate perfectă în care nu mai este loc de pocăință, iar teologii catolici ulteriori au deplasat această definiție pe teren material, afirmând supraabundența darurilor sfinților și puterea Bisericii de a împărți contra cost aceste daruri prisositoare. De aici și ideea că Hristos nu mai are ce căuta pe pământ, Biserica având toate mijloacele de a repartiza în rai pe membrii ei în locul Judecătorului Hristos.

El și pentru El. El este mai înainte decât toate și toate prin El sunt așezate” (Coloseni 1, 6-7). Această pleromă (plinire) a lui Hristos – adică Biserica – nu asumă doar întreaga umanitate, ci e spațiul în care întreaga Treime se unește cu omul, în Hristos: „Căci întru El locuiește, trupește, toată plinătatea Dumnezeirii, și sunteți deplini întru El, Care este cap a toată domnia și stăpânirea” (Coloseni 2, 9-10). Origen ca o concluzie a eclesiologiei creștine afirmă că *Biserica este plină de Treime*, afirmație care confirmă trăirea de totdeauna a Bisericii: „El este capul trupului, al Bisericii; El este începutul, întâiul născut din morți, ca să fie El cel dintâi întru toate. Căci în El a binevoit (Dumnezeu) să sălășluiască toată plinirea” (Coloseni 1, 18-19).

Măsura sau criteriul infinit al apartenenței omului în Biserică este iubirea lui Hristos și răspunsul unic al persoanei la aceasta: „Și să cunoașteți iubirea lui Hristos, cea mai presus de cunoștință, ca să vă umpleți de toată plinătatea lui Dumnezeu” (Efeseni 3, 19).

12. Nupțialitatea timpului eclesial

Realitatea veșniciei împărtășite de Dumnezeu oamenilor este o realitate nupțială, deopotrivă personală și eclesiologică: ea se dăruiește persoanei umane unice și Bisericii întregi. Actualizarea nemuririi în Biserică este rodirea vieții personale în virtuți. Astfel, Hristos este Mirele Bisericii și Mirele mistic al sufletului omenesc care păzește feciorelnic fidelitatea credinței și iubirii. Biserica este „Trupul lui Hristos” (I Corinteni 13), iar trupul omului este Biserică sau „templu al Duhului Sfânt” (I Corinteni 6, 19). Iubirea nupțială dintre Hristos și Biserică se actualizează unic în viața și lucrarea fiecărui credincios: „Și te voi logodi cu Mine pe vecie și te voi logodi Mie după dreptate și bunăcuviință întru bunătate și dragoste” (Osea 2, 21). Biserica este, așadar, Cămara de nuntă a iubirii lui Dumnezeu care se consumă jertfelnic în Cruce și în Înviere: „Cămara Ta, Mântuitorule, o văd împodobită și îmbrăcăminte nu am ca să intru într-înșea. Luminează haina sufletului meu, Dătătorule de lumină, și mă mântuiește”³⁶.

Am văzut că Vechiul Testament a simțit comuniunea de iubire dintre Dumnezeu și om ca pe o unire nupțială a iubirii fără de margini și fără de sfârșit. Deja în aceste imagini se afla prezentă premisa

³⁶ *Triod*, p. 549.

înveșnicirii omului pe baza iubirii fără de sfârșit a lui Dumnezeu pentru el: „Și în ce chip se însoțește flăcăul cu fecioara, Cel ce te-a zidit Se va însoți cu tine, și în ce chip mirele se veselește de mireasă, așa Se va veseli de tine Dumnezeul tău!” (Isaia 62, 5). Cântarea Cântărilor va celebra această unire mistică în termenii nupțialității virginale a Mirelui cu mireasa, sugerând incandescența iubirii netrecătoare dintre Dumnezeu și om. Solomon va deschide perspectiva nupțialității spirituale care este fidelitate virginală și roditoare: „Ești grădină încuiată, sora mea, mireasa mea, fântână acoperită și izvor pecetluit. Văstarele tale clădesc un paradis de rodii cu fructe dulci și minunate, având pe margini arbuști care revarsă miresme” (Cântarea Cântărilor 4, 12-13). În Noul Testament, unirea dintre om și Dumnezeu se realizează ipostatic în Întruparea Cuvântului. În această realitate, fertilitatea de Dumnezeu a Maicii Domnului este o fecunditate spirituală și feciorelnică. Sfinții Evangheliști insistă asupra nașterii virginale a Mântuitorului. Prin aceasta, Hristos inaugurează era eshatologică a nașterii omului din Dumnezeu, ca rodire a nașterii lui Dumnezeu din om: „De nu se va naște cineva din apă și din Duh, nu va intra în Împărăția lui Dumnezeu” (Ioan 3, 5).

Timpul fecioriei roditoare este timpul Duhului Sfânt în care iubirea trece peste barierele trupului și peste hotarele individualității create, și unește toate câte sunt în *totus Christus* adică în Biserică. Botezul este naștere din nou la o viață în care timpul este aducător de mântuire, procesiune spre lumina Învierii și extensie a ființei către Dumnezeu Cel necuprins. Suferințele istoriei sunt în lumina Învierii lui Hristos, lumini baptismale și dureri de naștere ale unei vieți fără de moarte: „O, copiii mei, pentru care sufăr iarăși durerile nașterii, până ce Hristos va lua chip în voi!” (Galateni 4, 19). Viața creștină este naștere din nou și creștere în Duhul Sfânt: „El ne-a mântuit, nu din faptele cele întru dreptate, săvârșite de noi, ci după a Lui îndurare, prin baia nașterii celei de a doua și prin înnoirea Duhului Sfânt” (Tit 3, 5). Omul hristologic, adică botezat în moartea și Învierea lui Hristos este o nouă creatură, care conține în sine timpul omenesc și eternitatea Fiului lui Dumnezeu, e o făptură în care timpul se transformă în lumină prin har și se odihnește în veșnicia iubitoare a Treimii: „Că în Hristos Iisus nici tăierea împrejur nu este ceva, nici netăierea împrejur, ci numai făptura cea nouă” (Galateni 6, 15). Însuși Hristos vorbește despre evenimentul eshatologic ca „naștere din nou a lumii”, care este prezentă în taină în Însuși Trupul Său înviat, adică locuitor în Împărăția eshatologică

a lui Dumnezeu: „Adevărat zic vouă, că voi cei ce Mi-ați urmat Mie, la nașterea din nou a lumii – παλιγενεσία, când Fiul Omului va șede pe tronul slavei Sale, veți șede și voi pe douăsprezece tronuri, judecând cele douăsprezece seminții ale lui Israel” (Matei 19, 28). Universul se consumă deci în iubirea născătoare a Treimii și așteaptă transfigurarea, nașterea din nou a creației în lumina iubirii lui Dumnezeu.

Din elementele prezentate putem afirma că Noul Testament este temelia vieții liturgice a Bisericii și pecetluirea cea de taină a timpului de către veșnicie. Cuvintele Scripturii sunt alături de Sfânta Tradiție a Bisericii, aprofundată în teologia Bisericii documentul original al Testamentului celui Nou scris cu Sângele mântuitor al lui Hristos pe Cruce. Conceptele nou-testamentare prezentate sunt în măsură să contureze temeiurile teologice ale unirii omului cu Dumnezeu în viața Bisericii și să tâlcuiască necesitatea și deopotrivă consecințele acestei uniri de negrăit.

Orice efort cognitiv sistemic și dogmatic trebuie să ia în considerare viața vibrantă a Trupului lui Hristos – adică Biserica – și să evite fosilizarea discursului teologic în structuri străine de viața și lucrarea lui Hristos în Biserica Sa prin Duhul Sfânt.

Teologia Bisericii trebuie să se întoarcă mereu la gândul Scripturii și să cugete în Duhul lui Hristos pentru a înțelege vocația umanității de unire cu Dumnezeu și de nemurire în El.

Elements for a theology of christological time in the New Testament

Rev. Asist. Dr. Ioan Valentin ISTRATI

The author of the theological research “Elements for a theology of christological time in the New Testament”, Rev. Assist. Dr. Ioan Valentin Istrati, presents the meaning of time in the New Testament and the relationship between time and eternity in the writings of the Scriptures. In order to articulate the theology of history and the sense of eternity in the Church, the author analyses the main themes related to time in the words of Christ: “creation”, the “hour of Christ”, the paradigm of the time in the Divine-Human Person of Christ who unites in Himself time of the human nature and eternity of God. The time united with eternity in Christ is the model of ecclesial history and the medium of the presence of God among the people in the Church through the Holy Mysteries. The ecclesial time is an extension of the Eternal Christ into the believers and into the history, who becomes a theological screen of the divine love, shared in human life through the grace of God.